

RAAP-RAPPORT 2620

Oude Pastorie te Beek

Gemeente Beek

**Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend
veldonderzoek (proefsleuven)**

Colofon

Opdrachtgever: Stichting Limburgs Landschap

Titel: Oude Pastorie te Beek, gemeente Beek; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek proefsleuven

Status: concept versie 2

Datum: januari 2013

Auteur: M.H.P.M. Ruijters MA

Projectcode: BEEOU2

Bestandsnaam: RA2620_BEEOU2

Projectleider: M.H.P.M. Ruijters MA

Projectmedewerkers: drs. G. Hensen, J. Hanssen, drs. M. Lipsch

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 420947

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 52802

Autorisatie: drs. G. Tichelman

Bevoegd gezag: gemeente Beek

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2013

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Stichting Limburgs Landschap heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau van 6 tot en met 14 augustus 2012 een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd aan de Oude Pastorie in de gemeente Beek. De aanleiding van het onderzoek is de nieuwe inrichting van het terrein (nieuwbouw, uitgraven oude gracht) en de daarmee gepaard gaande bestemmingsplanwijziging. Het primaire doel van proefsleuvenonderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting, waarbij het in eerste instantie ging om het (al dan niet) vaststellen van de aanwezigheid van archeologische grondsporen. Voorts diende het onderzoek zich te richten op de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aanwezige archeologische grondsporen en resten.

Resultaten

Het plangebied ligt grotendeels in het dal van de Keutelbeek. Het noordwestelijke en zuidoostelijke deel liggen echter alweer op de helling naar de verderop gelegen plateaus. Het beekdal is opgevuld met afzettingen van de Keutelbeek en colluvium, die een dikte van minimaal 2,5 m hebben. Onder het colluvium en beekafzettingen is een oud oppervlak aangetroffen dat in de Midden-Bronstijd dateert of jonger is. Verspreid in de beekafzettingen en het colluvium is aardewerk uit de prehistorie en Romeinse tijd aangetroffen.

Put 1 is aangelegd over het hoofdgebouw zoals weergegeven op het kadastrale minuutplan uit 1811-1832. Uit het bouwhistorisch onderzoek (Rackham, 2011) bleek dat het hoofdgebouw in de periode 1675-1700 dateert. In put 1 zijn ondiepe uitbraaksleufjes aangetroffen die erop wijzen dat het gebouw uit vakwerk was opgetrokken. Tevens is in de noordoostelijke wand van het hoofdgebouw een haard van mergelstenen aangetroffen. Ten noordoosten van het hoofdgebouw werd in 1775 een aanbouw met kelder gerealiseerd. Ook hier is geen stenen fundering aangetroffen. In de keldervulling werden echter grote losliggende brokken muur aangetroffen die erop wijzen dat minstens een deel van de noordoostelijke vleugel uit baksteen was opgetrokken.

Put 2 t/m 7 werden aangelegd over de gracht. Uit deze proefsleuven is gebleken dat er drie fasen in de opvulling te onderscheiden zijn. De oudste grachtvulling (fase 1) dateert in de periode 1600-1780. De gracht zelf kan veel ouder zijn indien deze goed werd onderhouden (regelmatig uitgebaggerd). De oudste gracht had op de bodem een breedte van circa 10 m. Op een zeker moment is besloten de gracht te versmallen door deze vanuit het binnenterrein te dempen. De nieuwe gracht (fase 2) kwam hierdoor aan de buitenzijde van gracht fase 1 te liggen. Uit grachtvulling fase 2 zijn geen vondsten afkomstig, maar op basis van stratigrafie kan deze vulling in de periode 1600-1900 gedateerd worden. De jongste opvulling van de gracht (fase 3) heeft plaatsgevonden toen de Oude Pastorie al verlaten was. Rond 1900 werd de voormalige gracht opgevuld met puin en huishoudelijk afval uit Beek. In de loop van de 20e eeuw werd de puinlaag weer afgedekt met schone, aangevoerde löss.

In put 2 werden naast de grachtvullingen restanten van twee bruggen aangetroffen. Van de oudste brug zijn slechts twee paalkuilen aangetroffen, die zich aan de rand van grachtvulling fase 1 bevonden. Eén spoor is gecoupeerd en hierin bleek de eikenhouten paal nog deels bewaard. Uit een dendrochronologische datering blijkt dat de boom kort na 1440 na Chr. gekapt moet zijn. De houten brug kan daarmee in de Late Middeleeuwen gedateerd worden. De jongste brug is gemaakt van mergelstenen en bestond uit twee bruggenhoofden. Op de twee bruggenhoofden lag vermoedelijk een houten brugdek. Onder het brugdek is dwars op de gracht een muur van mergelstenen aangetroffen. De functie van deze muur is onduidelijk. De mergelstenen brug overspande grachtvulling fase 2, en kan daarom in de periode 1600-1900 geplaatst worden. De muur heeft vermoedelijk dezelfde datering als de brug.

Aanbevelingen

Grachten

Voor het ontgraven van de grachten zal de vulling fase 3 geheel uitgegraven moeten worden in verband met het puin en sintels (vervuiling) onderin deze vulling. De bodem van de gracht wordt zo gevormd door vulling fase 2. Geadviseerd wordt de gracht op de bodem circa 2 m breed te maken, en aan het maaiveld niet breder dan 4 m, zodat ondiepe archeologische resten aan weerszijden van de recente grachtvulling (o.a. grachtvulling fase 1) niet bedreigd worden. Het uitgraven van het puin tot op grachtvulling fase 2 dient plaats te vinden onder archeologische begeleiding.

Nieuwbouw

Ter plaatse van het hoofdgebouw uit de 17e eeuw en noordoostelijke vleugel uit 1775 (put 1) is nieuwbouw gepland. Er zijn geen oude funderingen aanwezig waarop gebouwd kan worden. De nieuwe fundering bestaat uit twee funderingssleuven waarin betonpalen geboord worden. Direct ten oosten van het bestaande gebouw wordt een deel van de nieuwbouw verdiept aangelegd. De oude kelder onder de noordoostelijke vleugel zal worden uitgegraven. Geadviseerd wordt het uitgraven van de funderingssleuven, het verdiepte gedeelte en de kelder te laten plaatsvinden onder archeologische begeleiding tijdens de bouw.

Brug

Op de locatie van de mergelstenen brug zal een nieuwe brug gebouwd worden. Dit zal met het nodige grondverzet gepaard gaan, waarbij de resten van de oude brug en muur in de gracht verder worden blootgelegd. De bedoeling is de oude bruggenhoofden te demonteren en de mergelstenen (indien mogelijk) bij de bouw van de nieuwe brug te gebruiken. Het vrijleggen van de oude resten van de brug dient plaats te vinden onder archeologische begeleiding, zodat de resten van de brug verder opgetekend kunnen worden en vondsten uit de grachtvulling verzameld kunnen worden. Nadat de resten van de brug gedocumenteerd zijn, kunnen de bruggenhoofden gedemonteerd worden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inhoudsopgave	5
1 Inleiding	6
1.1 Kader.....	6
1.2 Administratieve gegevens	7
Algemeen	7
2 Voorgaand onderzoek.....	8
3 Doel van het onderzoek	13
4 Methoden	15
5 Resultaten.....	18
5.1 Fysisch-geografisch onderzoek	18
5.2 Archeologie.....	20
5.2.1 Grondsporen	20
5.2.2 Vondsten.....	28
5.2.3 De vindplaats	34
6 Beantwoording onderzoeksvragen en aanbevelingen.....	39
6.1 Beantwoording onderzoeksvragen	39
6.2 Aanbevelingen.....	41
Literatuur	44
Gebruikte afkortingen	45
Verklarende woordenlijst.....	45
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	46
Bijlage 1. Sporenlijst.....	48
Bijlage 2. Vondstenlijst	49
Bijlage 3. Resultaten polleninventarisatie.	50
Bijlage 4. Voorlopige plannen nieuwbouw.	51

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van Stichting Limburgs Landschap heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd op het terrein Oude Pastorie in de gemeente Beek (figuur 1). De aanleiding van het onderzoek is de nieuwe inrichting van het terrein (nieuwbouw, uitgraven oude gracht) en de daarmee gepaard gaande bestemmingsplanwijziging. Het veldwerk vond plaats van 6 tot en met 14 augustus 2012 en de uitwerking in de daaropvolgende maanden. De onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen te zijner tijd worden overgedragen aan het depot van de provincie Limburg.

Het onderzoek betreft het vervolg op eerdere fasen van het inventariserend onderzoek, namelijk enkele bureauonderzoeken (Geraeds, 2010; Lobbes & Sueur, 2011), een verkennend booronderzoek (Paulussen, 2012) en een geofysisch onderzoek (Paulussen & Orbons, 2012). Op grond van de resultaten werd geconcludeerd dat er waarschijnlijk belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn in het plangebied. Naar aanleiding hiervan werd aanbevolen om dit door middel van proefsleuven te laten vaststellen. Voorafgaand aan de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek is, conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Van Dijk, 2012). Dit PvE diende als leidraad voor het onderzoek.

Het primaire doel van het proefsleuvenonderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting met betrekking tot het onderzochte gebied, waarbij het in eerste instantie ging om het al dan niet vaststellen van de aanwezigheid van archeologische grondsporen. Teneinde een goed afgewogen beslissing (selectiebesluit) door het bevoegd gezag mogelijk te maken, diende het onderzoek zich tevens te richten op de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventuele archeologische grondsporen/resten. In hoofdstuk 3 zijn de specifieke onderzoeksvragen met betrekking tot deze aspecten uiteengezet.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In tabel 1 staat een overzicht van de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden.

1.2 Administratieve gegevens

Algemeen

Opdrachtgever: Stichting Limburgs Landschap

Bevoegd gezag: gemeente Beek (mw. D. Louwerens)

Adviseur namens de bevoegde overheid: ArchAeo (contactpersoon: mw. A. van de Water).

Aanleiding onderzoek en geplande ingrepen: nieuwbouw en de daarbij gepaard gaande bestemmingsplanwijziging.

Datum uitvoering veldwerk: 6 november tot en met 14 augustus 2012

Bewaarplaats vondsten en documentatie: archief RAAP-Zuid; vondsten en documentatie worden overgedragen aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Limburg.

Locatiegegevens

Gemeente: Beek

Plaats: Beek

Toponiem: Oude Pastorie; Vroenhof

Plangebied: plangebied Oude Pastorie te Beek

Kaartblad topografische kaart Nederland, schaal 1:25000: 60C

Oppervlakte plangebied: circa 0,95 ha.

Grondgebruik: het plangebied is momenteel in gebruik als weiland. Binnen het weiland staat een gebouw dat momenteel dienst doet als schuur.

Toekomstige situatie: Stichting Limburgs Landschap heeft het voornemen binnen het plangebied een bezoekerscentrum te bouwen. Deels wordt dit gevestigd in de schuur, deels zal nieuwbouw naast de schuur plaatsvinden (bijlage 4). De nieuwbouw zal een oppervlakte van circa 270 m² beslaan. De grachten die rondom de Oude Pastorie gelopen hebben worden opnieuw uitgegraven. Het overige deel van het plangebied wordt als tuin ingericht.

Centrumcoördinaten (X/Y): 184717 / 328364

Hoogte maaiveld: circa 70,0 m +NAP (Actueel Hoogtebestand Nederland: www.ahn.nl)

2 Voorgaand onderzoek

In het plangebied hebben reeds diverse onderzoeken plaatsgevonden:

- Booronderzoek waterleiding WML (Nales, 2005);
- Proefsleuvenonderzoek waterleiding WML (Tichelman, 2006);
- Bureauonderzoek Oude Pastorie (Geraeds, 2010);
- Bureauonderzoek Oude Pastorie (Lobbès & Sueur, 2012);
- Bouwhistorisch onderzoek (Rackham, 2011);
- Booronderzoek (Paulussen, 2012);
- Geofysisch onderzoek (Paulussen & Orbons, 2012).

De eerste twee onderzoeken hebben slechts betrekking op een deel van het plangebied. In 2005 en 2006 heeft de Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) een watertransportleiding door het oostelijk deel van het plangebied aangelegd. Daarvoor is eerst een booronderzoek uitgevoerd, waarna besloten werd om een proefsleuvenonderzoek met doorstart naar opgraving uit te voeren in het plangebied. Hierbij in het noordelijk deel een strook van 2 m breed tot 1,8 m -Mv onderzocht (verstoring waterleiding). De resultaten van het proefsleuvenonderzoek worden samen met de resultaten van onderhavig onderzoek in de volgende hoofdstukken behandeld.

Twee maal is een archeologisch bureauonderzoek in het plangebied uitgevoerd (Geraeds, 2010; Lobbès & Sueur, 2012). Daarnaast is een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd (Rackham, 2011). De geschiedenis van het plangebied komt in deze onderzoeken uitgebreid aan bod, hieronder zal een korte samenvatting van de gegevens gepresenteerd worden. Daarnaast is er nog een booronderzoek (Paulussen, 2012) en geofysisch onderzoek (Paulussen & Orbons, 2012) uitgevoerd. Ook de resultaten hiervan zullen verderop kort besproken worden.

Historische ontwikkeling

Het terrein dat nu de Oude Pastorie wordt genoemd, heeft een lange ontwikkeling doorgemaakt. Het terrein is opgebouwd uit diverse elementen, en in de loop van de tijd hebben er verschillende gebouwen gestaan. Zo kunnen de volgende delen onderscheiden worden:

- Woontoren/versterkt huis;
- Voorhof;
- Noordoostelijke en zuidwestelijke vleugel;
- Gracht;
- Brug.

De historische ontwikkeling van het terrein is in de voorgaande onderzoeken al uitgebreid aan bod geweest. Hieronder zullen bovengenoemde elementen kort verklaard worden.

De woontoren/versterkt huis

De oudste geschiedenis van het gebied gaat terug tot in de Volle Middeleeuwen. In de 13e eeuw maakten de Heren van Valkenburg de dienst uit in Beek. De heerlijkheid Beek had zijn eigen zetel, die in 1225 wordt genoemd als 'villa van Neerbeke' (Rackham, 2011). Het wordt vermoed dat deze hof in het plangebied gelegen heeft. De toponiem "Vroenhof" die in de volksmond betrekking op weilanden achter de Oude Pastorie, is afgeleid van het Duitse 'Frohnhof': het erf van de leenheer (Geraeds, 2010). De naam Vroenhof wordt echter pas voor het eerst vermeld in een schenkingsakte uit 1293, waarin staat dat de Vroenhof en een deel van het patronaatsrecht van de kerk van Beek door de Heren van Valkenburg aan de Duitse Orde wordt geschonken (Geraeds, 2010). De Vroenhof blijft eigendom van de Duitse Orde tot de opheffing hiervan in 1796. De Duitse Orde leverde dus vanaf 1293 de pastoors van Beek (Rackham, 2011). Hoe de Vroenhof er exact heeft uitgezien is niet bekend. Mogelijk bestond het complex uit een omgrachting met een woontoren en bijgebouwen, zoals veel van deze vergelijkbare complexen in Limburg (Rackham, 2011). Het is overigens niet zeker dat de zetel van de heerlijkheid Beek (Vroenhof) daadwerkelijk in het plangebied gelegen is. Gezien de toponiemen die rondom het plangebied voorkomen, en de geschiedenis van het gebied waarbij de Duitse Orde de Vroenhof in bezit krijgt, vormt het plangebied wel een zeer goede kandidaat voor de plek waar de Vroenhof gelegen heeft. Harde bewijzen in de vorm van grondsporen, gebouwresten en dergelijke zijn tot nu toe echter nog niet aangetoond.

De voorhof

De gebouwen die op het kadastrale minuutplan staan afgebeeld gaan in ieder geval deels terug tot het laatste kwart van de 17e eeuw (figuur 2), zoals vermeld staat in het *stokregister der titels van de Kerk-fabriek van Beek* uit 1845. Hier staat dat de Oude Pastorie in het laatste kwart van de 17e eeuw door pastoor Henckelius is gebouwd. Minstens vanaf deze periode waren de pastoors van Beek in het plangebied woonachtig (Geraeds, 2010; Rackham, 2011).

Het centrale volume dat op het kadastrale minuutplan staat afgebeeld komt overeen met het gebouw dat in het laatste kwart van de 17e eeuw door pastoor Henckelius gebouwd is. Dit deel kan als hoofdgebouw gezien worden en had afmetingen van circa 6 bij 20 m. In het zuidwestelijk deel van het hoofdgebouw was een poort aanwezig die via de brug over de gracht toegang tot het binnenterrein verschafte (Rackham, 2011).

De noordoostelijke en zuidwestelijke vleugel

In 1775 werd ten noordoosten van het hoofdgebouw een nieuwe vleugel aangebouwd. Hoogstwaarschijnlijk was de aanbouw onderkelderd. In 1781 werd aan de zuidwestzijde nog een vleugel aangebouwd, zodat het gebouw zijn vorm kreeg zoals op het minuutplan uit het begin van de 19e eeuw staat aangegeven. De zuidwestelijke vleugel is het enige deel van de Oude Pastorie dat nu nog overeind staat (figuur 2). De voorgevel bestaat uit baksteen, terwijl de overige wanden in eerste instantie uit vakwerk waren opgetrokken. In de loop van de 19e en 20e eeuw is het vakwerk door bak- en betonstenen muren vervangen (Rackham 2011).

Figuur 2. Plangebied op het kadastrale minuutplan uit de periode 1811-1832. Bron: <http://watwaswaar.nl>.

De Oude Pastorie wordt rond 1860 verkocht aan de familie Crombag. Of de gebouwen toen nog in goede staat verkeerden is onduidelijk. De hoofdvleugel en de noordoostelijke zijvleugel werden gesloopt of zijn ingestort en opgeruimd. De zuidwestelijke vleugel werd verbouwd en ingericht als stal (Rackham, 2011).

De gracht

Bovengenoemde gebouwen worden omsloten door een gracht. De gracht is op het kadastrale minuutplan uit de periode 1811-1832 nog zichtbaar (figuur 2). Wanneer de gracht werd aangelegd, is op basis van de diverse vooronderzoeken (bureauonderzoeken, booronderzoek en geofysisch onderzoek) niet duidelijk geworden. Omdat de voorhof parallel aan de gracht ligt, mag aangenomen worden dat deze in ieder geval al in het laatste kwart van de 17e eeuw in die vorm aanwezig was zoals aangegeven staat op het minuutplan. Het is niet onmogelijk dat de gracht veel ouder is en terug gaat tot de 13e eeuw toen in het plangebied mogelijk een woontoren of versterkt huis heeft gestaan. De zuidwestelijke gracht is momenteel nog als een lichte depressie zichtbaar. De overige grachten zijn in de loop van de 19e en 20e eeuw gedempt (Geraeds, 2010; Paulussen, 2012).

De brug

Om het binnenterrein te bereiken en de gracht over te steken was er een brug nodig. Op het kadastrale minuutplan is er vanaf de “Haamen Straat” een toegangsweg naar het terrein zichtbaar (figuur 2). In het verlengde van de toegangsweg is over de gracht ook een brug gestippeld. De brug sluit meteen aan op de poort die in het zuidwestelijk deel van de Voorhof aanwezig was (Rackham, 2011). Via de brug en de poort in het hoofdgebouw kon het binnenterrein bereikt worden. Momenteel is aan de straat nog steeds een toegangshek aanwezig, die de locatie van de oude toegangsweg verraad.

Bekende archeologische waarden

Binnen een straal van een 500 m rondom het plangebied bevinden zich drie terreinen die de status hebben van archeologisch monument. Hiertoe behoren onder andere de historische kernen van Beek (AMK-nummer 16318) en Neerbeek (AMK-nummer 16347). Deze terreinen hebben een hoge archeologische waarde voor bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot en met Nieuwe Tijd. 200 m ten zuidwesten van het plangebied bevindt zich het AMK-terrein 8404 met zeer hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein met resten van een versterkt huis Binsfeld of Cartilshof met een omgrachting, daterend uit de Late Middeleeuwen. Er is op dit terrein in eind jaren 1970 een proefopgraving uitgevoerd door de Heemkundevereniging van Beek, waarbij de funderingsresten (waarneming 407713) en de omgrachting werden aangetroffen. De funderingsresten bestonden uit gemetselde mergelblokken (Lobbjes & Sueur, 2012). Direct ten zuidoosten van dit monument werd bij grondwerkzaamheden een aantal vuurstenen artefacten ge-

vonden die waarschijnlijk toe te schrijven zijn aan de bandkeramische cultuur (waarneming 17548). Op 140 m ten zuidwesten van het plangebied werden tijdens graafwerkzaamheden aardewerkfragmenten en huttenleem uit de Volle Middeleeuwen aangetroffen (waarneming 15443).

Meteen ten noorden van het plangebied is door ACVU onderzoek gedaan naar een aantal fossiele beekbeddingen van de Keutelbeek (waarneming 28564 en 54953). De oudste dateert mogelijk in het Vroeg Holoceen, de jongste in de Romeinse tijd of de Middeleeuwen. De meeste vondsten zijn afkomstig van een bedding die in de Late IJzertijd dateert. In de bedding werden grote hoeveelheden aardewerk en bot aangetroffen. Op basis van de samenstelling van de vondsten lijkt het te gaan om een afvaldump die met bewoning in de buurt van de Keutelbeek in verband gebracht kan worden (Hiddink & De Boer, 2005).

Het plangebied zelf is een AMK-terrein van zeer hoge archeologische waarde (AMK-nummer 8403). Hier zijn volgens ARCHIS resten van de laat-middeleeuwse Vroenhof te verwachten.

Booronderzoek

Naar aanleiding van het bureauonderzoek (Lobbes & Sueur, 2012) werd besloten een booronderzoek in het plangebied uit te voeren. Het booronderzoek was met name gericht op het onderzoeken van de bodemopbouw in de oude grachten en ter plaatse van de voormalige historische bebouwingen. Uit het booronderzoek (Paulussen, 2012) zijn een aantal zaken naar voren gekomen:

- De zuidoostelijke gracht lijkt meer in noordwestelijke richting te liggen. De gracht lijkt relatief smal te zijn geweest (figuur 3).
- In de grachten bleek onder een 60 tot 80 cm dikke opgebrachte of colluviale leemlaag een grove puinlaag aanwezig die niet handmatig kon worden doorboord. In de noordwestelijke gracht werd op een diepte van 175 cm -Mv een organisch rijke vulling aangetroffen. De oorspronkelijke gracht is hier ten opzichte van het huidige maaiveldniveau 255 cm diep geweest. De vulling is goed geconserveerd en dateert waarschijnlijk uit de Late Middeleeuwen.
- Ter plaatse van de noordoostelijke vleugel uit 1775 zijn conform de verwachting in drie boringen funderingsresten aangetroffen. Deze bestaan waarschijnlijk uit baksteen. De top van deze funderingsresten ligt op circa 60 cm -Mv.
- De boringen gericht op het opsporen van de toegangsweg uit de 19e eeuw hebben geen betrouwbare resultaten opgeleverd. Oorzaak zijn puinlagen waarop de boringen zijn gestuit.
- Het terrein lijkt op enig moment te zijn opgehoogd met een circa 70 tot 90 cm dikke laag leemgrond met een kenmerkende vlekkerige structuur en waarin relatief weinig puinresten zoals baksteen en mortel voorkomen. Hieronder ligt een natuurlijke colluviumlaag waarin plaatselijk wel archeologische indicatoren in de vorm van houtskool en fosfaatvlekken zijn aangetroffen. Op basis van de boorresultaten kan er geen uitspraak worden gedaan over de ouderdom van de laag. Indien dit een subrecente ophogingslaag zou zijn, dan bevindt het relevante archeologische niveau zich op een diepte van circa 70 tot 90 cm -Mv.

Geadviseerd werd om voorafgaand aan de werkzaamheden ter hoogte van de toegangsweg en gebouwen van het kadastrale minuutplan een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. De humeuze

grachtvulling en eventuele archeologische resten op het binnenterrein dienden bij voorkeur *in situ* behouden te blijven (Paulussen, 2012).

Figuur 3. Resultaten booronderzoek ArcheoPro (Paulussen, 2012).

Geofysisch onderzoek

Na het booronderzoek is er een geofysisch onderzoek uitgevoerd door middel van elektrische weerstandsmetingen (Paulussen & Orbons, 2012). Het geofysisch onderzoek diende met name meer inzicht te bieden in de locatie en begrenzing van de gracht en gebouwen zoals die op het kadastrale minuutplan staan aangegeven. Ook diende het onderzoek zich te richten op het centrale deel van het binnenterrein. Op basis van de onderzoeksresultaten kan het volgende worden geconcludeerd (figuur 4):

- Ter hoogte van de noordoostelijke vleugel uit 1775 is een ondergrondse structuur waargenomen (figuur 4). Booronderzoek wijst op baksteenpuinlagen tot maximaal 1,4 meter –Mv waarin plaatselijk grote concentraties houtskool voorkomen. Mogelijk dat deze het gevolg zijn van een vroegere vernietiging van het gebouw door brand. Er zijn geen lineaire fundatiestroken of uitbraaksleuven vastgesteld waardoor de exacte ligging van het vroegere gebouw (buitenmuurcontourlijnen) niet kan worden vastgesteld. Waarschijnlijk dat de vroegere kelder met puin is opgevuld.
- Het voormalige hoofdgebouw lijkt minder zwaar gefundeerd te zijn geweest, mogelijk vanwege een vakwerkconstructie.
- De noordwestelijke gracht is ter plaatse van de toegangsweg gedempt met puinhoudende grond. Het is daarom niet duidelijk of er zich noch intacte resten van een brug bevinden.
- De grachten komen in het weerstandsprofiel bijzonder goed tot uitdrukking, evenals de puinopvulling die hierin aanwezig is. De zuidoostelijke gracht ligt circa 10 m verder naar het noordwesten.
- Op het centrale deel van het binnenterrein is weliswaar hogere weerstand gemeten, maar de ontstaanswijze kan niet eenduidig verklaard worden. In controlerende boringen zijn geen baksteenresten aangetroffen die wijzen op stenen gebouwen.

Figuur 4. Interpretatie resultaten geofysisch onderzoek ArcheoPro (Paulussen & Orbons, 2012).

Geadviseerd werd om voorafgaand aan de herinrichting van het plangebied een nader onderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren om de funderingsresten van de Oude Pastorie, de mogelijk resten van de Vroenhof op het centrale binnenterrein en de opbouw van de grachten nader te onderzoeken (Paulussen & Orbons, 2012).

3 Doel van het onderzoek

Het doel van het proefsleuvenonderzoek is:

- Het vaststellen van de locatie van funderingsresten;
- Het globaal dateren/faseren van de funderingsresten;
- Het bepalen van de kwaliteit van de funderingsresten (door een bouwkundige), met het oog op herbouw op de oude fundamenteën;
- Vaststellen van de locatie van de gracht;
- De stratigrafie van de grachtvulling bepalen;
- Globaal dateren/faseren van de grachtopbouw;
- Het bepalen van de diepte (-Mv) van relevante archeologische vullingen in de gracht met het oog op het deels uitgraven en watervoerend maken van deze gracht;
- Het bepalen van de locatie en globale datering van de voormalige toegangsbrug.

Op grond hiervan dient op hoofdlijnen de locatie, aard, omvang en datering van de voormalige Vroenhof en eventuele voorgangers bepaald te worden. Hiermee is ook inzicht te verkrijgen in de locaties die verstoord of opgehoogd zijn, waardoor de gewenste ontwikkelingen zonder beletsel gerealiseerd kunnen worden. Deze informatie kan mede sturend zijn voor het definitieve ontwerp van de herinrichting en ontwikkeling van het terrein.

De proefsleuven zijn daarom niet in een vast grid in het plangebied aangelegd. Alleen daar waar in de toekomst verstoringen plaatsvinden zijn proefsleuven aangelegd. Het betreft enkele proefsleuven over de gracht om het profiel hiervan in kaart te brengen, een sleuf over de vermoedelijke brug en één over het hoofdgebouw. Ter hoogte van het hoofdgebouw gaat nieuwbouw plaatsvinden, en ook de brug zal herbouwd worden. In het Programma van Eisen (Van Dijk, 2012) zijn hiervoor specifieke onderzoeksvragen geformuleerd die door middel van het proefsleuvenonderzoek beantwoord dienen te worden:

Hoe ziet het profiel van de gracht eruit? Met andere woorden, beschrijf de opbouw, gelaagdheid en datering van de grachtvulling.

Wat is de archeologische / paleo-ecologische waarde van de aangetroffen grachtvulling(en)?

Vanaf welke diepte zijn archeologisch waardevolle lagen aanwezig?

Wat is de kwaliteit van de funderingsresten? Kunnen de oude funderingen worden dienen als fundering voor de geplande nieuwbouw?

Zijn er sporen van een brug over de gracht terug te vinden?

Wat is de globale datering van deze mogelijk aanwezige brug? (indien van hout: dendrochronologisch te bepalen).

In hoeverre komen de onderzoeksresultaten van uit het vooronderzoek (verkenkend booronderzoek, geofysisch onderzoek, proefsleuvenonderzoek waterleiding) overeen met de resultaten van dit proefsleuvenonderzoek?

Wat is de aard, opbouw en fasering van het binnenterrein, voor zover binnen dit onderzoek te beantwoorden?

Welke delen van het plangebied (zowel in horizontale als in verticale zin) zijn vanuit archeologisch oogpunt verstoord of opgehoogd waardoor de gewenste planontwikkeling zonder nader archeologisch onderzoek kan plaatsvinden?

Per proefsleuf dient te worden aangegeven:

- de ligging (bij muurwerk: inclusief diepteligging; bij gracht: inclusief diepte) en begrenzing van sporen en structuren;
- de in het vlak of profiel voorkomende geologisch en/of bodemkundige eenheden;
- aard, complextype en functie van sporen en structuren;
- de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia);
- de vondst- en spoordichtheid;
- de stratigrafie, voor zover te bepalen in het vlak of in de aangelegde profielen;
- de ouderdom, periodisering.

Op basis van de proefsleuven wordt :

- de omvang (inclusief verticale dimensies) van de vindplaatsen aangegeven;
- de ouderdom, periodisering en typechronologische classificatie bepaald;
- de waarde van de vindplaats bepaald.

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek zijn bepalend voor de vraag hoe verder met deze archeologische waarden dient te worden omgegaan. Een belangrijk doel van het proefsleuvenonderzoek is de vraag te beantwoorden of en hoe de archeologische resten bij de inrichting van het terrein kunnen worden ingepast zodat behoud *in situ* gegarandeerd kan worden.

4 Methoden

Aantal proefsleuven, afmetingen en plaatsing van de sleuven

Tijdens het veldwerk is het voorgestelde puttenplan (Van Dijk, 2012) zoveel mogelijk gerespecteerd. Dit puttenplan omvatte de aanleg van zeven proefsleuven (figuur 5). Vijf proefsleuven (10 bij 4 m) dienden over de vermoedelijke gracht te worden aangelegd, één sleuf (10 bij 10 m) over de vermoedelijke brug en ternslotte één proefsleuf daar waar nieuwbouw gaat plaatsvinden (10 bij 20 m).

Figuur 5. Overzicht met locatie van de proefsleuven.

In de praktijk werden enkele sleuven anders aangelegd dan in het PvE omschreven. Tijdens het voorbereiden van het onderzoek werd ontdekt dat de twee proefsleuven over de zuidoostelijke gracht niet op die locatie lagen waar de gracht tijdens het booronderzoek was aangetroffen. In overleg met de bevoegde overheid en diens adviseur werd besloten deze twee sleuven zo te verschuiven dat deze kwamen te liggen waar de gracht wel tijdens het booronderzoek was aangetroffen. Tijdens de voorbereiding was ook al duidelijk dat de sleuf in de noordoostelijke gracht niet helemaal aangelegd kon worden vanwege de aanwezigheid van een watertransportleiding binnen de sleuf.

In het veld bleken de sleuven over de zuidoostelijke gracht niet helemaal over de gracht te vallen (zie kaartbijlage 1, put 5) waardoor in overleg met de opdrachtgever, het bevoegd gezag en diens adviseur werd besloten in ieder geval één van beide sleuven zodanig te verlengen zodat de hele gracht in het profiel zichtbaar was. Hetzelfde gold voor de zuidwestelijke gracht. Ook hier bleek de gracht niet helemaal in de sleuf te vallen en werd besloten de sleuf te verlengen totdat de hele gracht in het profiel zichtbaar was. In overleg met de opdrachtgever, het bevoegd gezag en diens adviseur werd put 1 met enkele zoeksleuven verder uitgebreid (zie kaartbijlage 1). De reden hiervoor was dat mogelijk ook hier nieuwbouw zou plaatsvinden. Om de aanwezigheid en kwaliteit van eventuele muurresten te onderzoeken, werd put 1 uitgebreid.

In totaal werd op deze manier 640 m² aangelegd in vlak 1 en 170 m² in vlak 2.

Opgravingsvlakken en profielen

In alle proefsleuven is één opgravingsvlak aangelegd. Het verdiepen van het vlak gebeurde laagsgewijs. Het vlak is aangelegd op het niveau dat de eerste relevante sporen zichtbaar waren. In put 1 en werden de eerste sporen al meteen onder de bouwvoor aangetroffen (0,3 m - Mv). In de overige putten waren recente ophogingslagen aanwezig, waardoor het eerste vlak hier dieper moest worden aangelegd. Volgens het PvE moest in deze putten eerst een vlak aangelegd worden zodat de gracht duidelijk in het vlak zichtbaar was voordat de gracht verder gecoupeerd zou worden. Omdat de diepte van het eerste vlak tussen 1 en 1,5 m -Mv lag, was

het niet mogelijk vlak 1 in kaart te brengen alvorens verdiept werd tot de onderkant van de gracht (de graafmachine zou in de diepe putten niet meer kunnen draaien). Vlak 1 is natuurlijk wel over de hele breedte van de put geïnspecteerd. Omdat hierin geen andere sporen dan de gracht en natuurlijke lagen zichtbaar waren, kon meteen worden verdiept tot de onderkant van de gracht. Het verdiepen van de grachten gebeurde laagsgewijs, zodat vondsten uit de verschillende grachtvullingen en natuurlijke lagen gescheiden van elkaar verzameld konden worden, zodat een datering van de verschillende vullingen mogelijk is. Voor vlak 1 bleven aan weerszijden van de put twee randen van circa 1 m breed staan, terwijl de put tijdens de aanleg van vlak 1 meteen werd verdiept tot de onderkant van de gracht over een breedte van 2 m in het midden van de put. De diepte van de putten tot onder de gracht bedroeg ongeveer 3 m -Mv.

Vrijwel alle lagen en sporen hebben een uniek spoornummer gekregen. Uitzondering zijn de huidige bouwvoor (spoor 9000) en recente verstoringen (verstoring watertransportleiding: spoor 9999). Spoor 5000 betreft een administratief nummer dat het "gat" van vlak 2 in vlak 1 weergeeft, zodat de putten die twee vlakken hebben ook een gesloten rand hebben.

Van elke proefsleuf over de gracht (put 2 t/m 7) is één lengteprofiel in zijn geheel gedocumenteerd (kaartbijlage 2). Bij put 2 is alleen het profiel vanaf vlak 1 tot de bodem van de gracht gedocumenteerd. Dit omdat de brugresten in het profiel lagen waar het vlak al was aangelegd, waardoor het profiel niet tot aan het maaiveld gedocumenteerd kon worden. De exacte locaties zijn digitaal ingemeten als een lijn (kaartbijlage 1). Van het proefsleufvlak en relevante profielen zijn foto's genomen. De vlaktekeningen zijn digitaal vervaardigd met behulp van een GPS. Dit omvat het digitaal inmeten van putranden, sporen, spoornummers, coupelijnen, vlakhoogten (ingemeten in twee raaien langs elke lange zijde van de put), maaiveldhoogten (ingemeten langs twee zijden van de put) en profielen. De hoogte van de aangelegde vlakken en het maaiveld is ingemeten ten opzichte van NAP.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

De grondsporen in het vlak zijn digitaal ingemeten. De gracht is in elke proefsleuf gecoupeerd. Langs de brug is een profiel door de gracht aangelegd, zodat de resten van de brug (deels) in het profiel zichtbaar waren. De overige sporen zijn (met uitzondering van spoor 7 en 129) zijn niet gecoupeerd.

Bemonstering

Er zijn twee monsters genomen. Spoor 129 is een houten paal die bemonsterd is ten behoeve van een dendrochronologische datering. In put 6 is een monster genomen uit de onderste vulling van de gracht voor een scan op paleo-ecologisch potentieel.

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie

Tijdens het veldonderzoek is op enkele punten afgeweken van de onderzoeksstrategie ten opzichte van het PvE. Het betreft de locatie en uitbreidingen van put 1, 3, 4 en 6 (zie boven). Verder is het onderzoek uitgevoerd conform PvE.

5 Resultaten

5.1 Fysisch-geografisch onderzoek

Het plangebied ligt in het Zuid-limburgse lössgebied. Het landschap in Zuid-Limburg heeft zijn huidige vorm voor een belangrijk deel te danken aan de Maas. Deze heeft vanaf het Pleistoceen zand en grind afgezet op de onderliggende Tertiare afzettingen. Door de tektonische opheffing van het gebied werd de Maas telkens gedwongen zich in haar eigen afzettingen in te snijden. Zo zijn diverse Maasterrassen ontstaan die het reliëf in Zuid-Limburg voor een groot deel bepalen. Het plangebied ligt op het terras van Caberg 1 (figuur 6; Staring Centrum/RGD, 1989) dat in het Saalien (130.000 tot 300.000 jaar geleden; Staring Centrum, 1990) dateert. In de loop van het Saalien en in het Weichesalien werden de grindige afzettingen van de Maas afgedekt door een pakket löss dat door de wind in de koudste fasen van de ijstijden werd afgezet. Het midden van het plangebied ligt geomorfologisch gezien in het dal van de Keutelbeek. Zowel het noordwestelijk als het zuidoostelijk deel liggen volgens de geomorfologische kaart op een lösswand (figuur 6; Staring Centrum/RGD, 1989).

Figuur 6. Geomorfologische situatie rondom het plangebied (bron: Staring Centrum/RGD, 1989).

Tijdens het veldwerk is op de bodem van put 3, 4, 5 en 6 (2,5 tot 3 m -Mv) een donkerbruine tot zwarte laag aangetroffen die als een oud oppervlak wordt geïnterpreteerd (kaartbijlage 2). De löss waaruit deze laag bestaat heeft een relatief hoge bijmenging van klei en is volledig ontkalkt. Als gevolg van de accumulatie en inspoeling van humus is de top van de laag donkerbruin tot zwart van kleur. Inclusies zoals grind werden niet aangetroffen. Wat de exacte genese van de laag is kon niet worden vastgesteld, omdat de profielen niet verder verdiept konden worden. In de top van het oude oppervlak zijn in put 3 enkele scherven aangetroffen. Aangezien de scherven in de Midden-Bronstijd gedateerd kunnen worden (zie verder), staat vast dat het oud oppervlak niet vóór deze periode is afgedekt.

Het oud oppervlak wordt afgedekt door een pakket löss dat lichtgrijs van kleur is en wordt geïnterpreteerd als beekafzettingen. Dit pakket dekt niet alleen het humeuze oud oppervlak af, het heeft zich kennelijk ook in het oud oppervlak ingesneden. De humeuze top van het oud oppervlak wordt soms namelijk scherp afgesneden door het bovenliggende pakket (figuur 7 en kaartbijlage 2). Regelmatig komt grind en houtskool in de beekafzettingen voor. Wat verder opvalt, is dat de onderzijde van de beekafzettingen sterk kalkrijk is: er komen zelfs kalkconcreties voor. In tegenstelling tot het onderliggende oud oppervlak zijn de beekafzettingen niet humeus. Naast beekafzettingen zal er ook sprake zijn van colluvium. Doordat beide afzettingen vaak gelijktijdig of kort na elkaar plaatsvonden, is het verschil tussen beekafzettingen en colluvium met het blote oog niet te maken. De beekafzettingen en het colluvium konden niet aan de hand van vondsten gedateerd worden. In putten 4 en 5 is Romeins aardewerk aangetroffen (vondst 58 en 62; zie

kaartbijlage 2). De vondsten komen uit twee verschillende lagen beekafzettingen of colluvium, die circa 1 m boven het oude oppervlak liggen (1,2 (put 4) tot 2 m (put 5) -Mv). Een oud oppervlak (hoge humusgehalte) is op dit niveau niet waargenomen, zodat er rekening mee gehouden dient te worden dat de vondsten verspoeld zijn. Geheel zeker is dit echter niet. Het Romeins aardewerk vormt een indicatie dat de afzettingen rond tussen 1,2 en 2 m -Mv in of na de Romeinse tijd te dateren zijn. Aardewerk uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd is in de beekafzettingen niet aangetroffen.

Figuur 7. Detail van profiel 411 waar duidelijk zichtbaar is dat het oud oppervlak wordt afgesneden door de beekafzettingen.

Het bovenste deel van de profielen (tot 1 m -Mv) wordt steeds vrijwel geheel ingenomen door de grachten. Daardoor kon het bovenste deel van de natuurlijke afzettingen niet goed geïnterpreteerd worden. Waarschijnlijk is hier sprake van een afwisseling van beekafzettingen en colluvium. In put 1 (binnenterrein) werd over een oppervlakte van 8 bij 2 m een tweede vlak aangelegd (kaartbijlage 1). Hieruit bleek dat onder de grijsbruine bouwvoor een lichtbruine leemlaag aanwezig is die geen inclusies bevat. Sporen zoals de uitbraaksleufjes en de haard zijn in deze laag ingegraven. Hieronder komt vervolgens weer lichtgrijze löss voor die zeer veel aardewerk uit de Volle Middeleeuwen bevat. De begrenzing tussen beide lagen is scherp. Dit doet vermoeden dat in ieder geval in put 1 ophoging heeft plaatsgevonden. De ophogingslaag werd ook al tijdens het booronderzoek waargenomen (Paulussen, 2012). Toen werd op het hele terrein een ophogingslaag vastgesteld (tussen 70 en 90 cm dik) die op colluviale afzettingen ligt. Paulussen vermoedde dat deze laag van vóór de sloop van de Oude Pastorie dateert (Paulussen, 2012). In put 1 kon worden vastgesteld dat de laag zelfs van vóór de bouw van het complex aan het eind van de 17e eeuw dateert. De uitbraaksleufjes en de haard zijn namelijk in de ophogingslaag ingegraven. De laag met aardewerk onder de ophogingslaag is dan waarschijnlijk het oude oppervlak uit de Volle Middeleeuwen. Omdat in put 1 geen diepe profielen werden aangelegd blijft onduidelijk waar deze put geomorfologisch gezien geplaatst moet worden (beekdal of helling?).

In put 2 en 7 werden geen beekafzettingen aangetroffen. De bodem van de putten (circa 2,5 m – Mv) bestond hier uit een egaal pakket kalkhoudende löss *in situ* (kaartbijlage 2). Omdat er met de andere putten nauwelijks hoogteverschil is, kan worden gesteld dat deze putten buiten het beekdal liggen op de helling, zoals ook op de geomorfologische kaart (Staring Centrum/RGD, 1989) staat aangegeven. Waarschijnlijk werd ook in het zuidoostelijke uiteinde van put 4 löss *in situ* aangetroffen. Het onderste pakket lichtgrijze löss werd scherp afgesneden door een laag colluvium of beekafzettingen met Romeins aardewerk. In het zuiden van de put komt deze laag sterk omhoog, waardoor dit deel van het plangebied geomorfologisch gezien eveneens op een helling ligt.

Daar waar löss *in situ* is aangetroffen werd geen kleinspoeling waargenomen, aanwijzingen voor een briklaag ontbreken. Waarschijnlijk is de briklaag op de hellingen door erosie verdwenen. Het bovenste deel van de bodem in het gehele plangebied bestaat uit een pakket opgebrachte löss

of grachtvullingen. Roest en lichtgrijze vlekken komen pas vanaf ongeveer 60 cm -Mv voor, waardoor de bodem in het plangebied als een ooivaaggrond (colluviaal in dal) omschreven kan worden.

5.2 Archeologie

5.2.1 Grondsporen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn 191 spoornummers uitgedeeld aan grondsporen in het vlak en profiel (tabel 2). Deze sporen betreffen kuilen, paalkuilen, resten van bebouwing en grachten. Daarnaast zijn ook spoornummers uitgedeeld aan recente verstoringen en de bouwvoor. De verschillende vullingen van de gracht en de natuurlijke lagen in het profiel (onder de bouwvoor) hebben in elk profiel een nieuw spoornummer gekregen. Voor de beschrijvingen van alle sporen wordt verwezen naar de sporenlijst (bijlage 1). Het overzicht met de interpretatie van de sporen staat op kaartbijlage 1.

interpretatie	aantal
administratief	1
bouwvoor, recent	6
bruggenhoofd	3
cultuurlaag	2
gracht	103
greppel	2
haard	1
houten paal	1
kuil	10
kelder	1
menglaag	1
muur	2
muuruitbraak	5
natuurlijke laag	40
ophogingslaag	3
paalkuil met intacte paal	3
puinbrok	4
puinlaag	2
recente verstoring	1
totaal	1

Tabel 2. Overzicht van de sporen in de proefsleuven.

De Oude Pastorie

De meeste sporen in put 1 kunnen waarschijnlijk worden toegewezen aan de gebouwen van de Oude Pastorie zoals ze nog op het kadastrale minuutplan uit de periode 1811-1832 staan afgebeeld (figuur 2). Spoor 3, 7, 8, 10 en 15 tekenden zich direct onder de bouwvoor (0,25 m -Mv) af.

De vulling bestaat uit grijsbruine löss met wat baksteenpuin, mortel en veel mergelbrokjes. Eén van de sporen (spoor 7) werd gecoupeerd. Hieruit bleek dat het spoor nog slechts 14 cm diep was. Mogelijk hebben de smalle en ondiepe greppeltjes als funderingssleuven voor vakwerkbouw gediend (figuur 8). De contouren van de uitbraaksleufjes komen overeen met de locatie waar volgens het kadastrale minuutplan een gebouw gestaan moet hebben. Rackham (2011) vermoedde dat het hoofdgebouw uit vakwerk bestaan heeft. In de westelijke hoek van het voormalige hoofdgebouw, tegen de bestaande schuur is een deel van de uitbraaksleuf verstoord geraakt als gevolg van een laag met baksteen (spoor 1). Spoor 1 dateert derhalve van na de sloop van het complex. Buiten de uitbraaksleufjes kan nog één spoor aan het hoofdgebouw worden toegewezen. Het betreft de fundering van de haard (spoor 187). Deze was gemaakt van mergelblokken. De wand waartegen de haard lag bestond waarschijnlijk ook uit vakwerk. De haard is niet verder blootgelegd, zodat onduidelijk is of nog meer van de haard onder het vlak bewaard gebleven is. Aanwijzingen voor een (bak)stenen gebouw ontbreken in put 1, waardoor voorzichtig geconcludeerd kan worden dat het hoofdvolume uit het laatste kwart van de 17e eeuw waarschijnlijk uit vakwerk bestaan heeft.

Figuur 8. Uitbraaksleufjes van het hoofdgebouw uit 1675-1700 in put 1.

Ten noordoosten van het hoofdgebouw werd in 1775 een vleugel aangebouwd. In het bouwhistorisch onderzoek wordt gesteld dat deze deels uit baksteen was opgetrokken en waarschijnlijk onderkelderd was (Rackham 2011). Na een overleg tussen opdrachtgever, bevoegd gezag en diens adviseur werd besloten put 1 met enkele zoeksleuven uit te breiden om deze hypothesen uit het bouwhistorisch onderzoek te testen. Dit was nodig omdat de exacte plannen voor de nieuwbouw nog niet vast stonden. Meteen ten noordoosten van het hoofdgebouw kwam een grijsbruine laag met puin en mortel tevoorschijn (spoor 125). De laag deed rommelig aan. In het pakket werden enkele grote fragmenten van muren aangetroffen die niet meer *in situ* lagen (spoor 123, 124, 147 en 148). De afmetingen van de puinlaag komen goed overeen met de locatie van de noordoostelijke vleugel van de Oude Pastorie zoals deze op het kadastrale minuutplan uit het begin van de 19e eeuw te zien is. In spoor 125 zijn met behulp van een zandguts enkele boringen gezet. Hieruit bleek dat het spoor zich nog minstens 1,1 m diep doorzet. Meestal stuitten de boringen echter al vrij snel op puin. Het is goed mogelijk dat de hele noordoostelijke vleugel onderkelderd was, zoals Rackham stelt, en spoor 125 in feite dus één grote kelder is. De boringen spreken dit niet tegen.

Volgens Rackham bestond in eerste instantie alleen de voorgevel en de wand met het hoofdgebouw van de zuidwestelijke vleugel uit baksteen. De rest van het gebouw heeft oorspronkelijk uit vakwerk bestaan en is in de loop van de tijd door de familie Crombag door bak- en betonstenen muren vervangen (Rackham, 2011). Of dit ook voor de noordoostelijke vleugel geldt is onbekend. Funderingen voor bakstenen muren zijn niet aangetroffen. Indien deze aanwezig waren, dan zijn ze vermoedelijk grondig gesloopt. Omdat spoor 125 niet verdiept is, blijft het ook onduidelijk of deze vleugel onderkelderd was of niet.

Gracht

Putten 3 t/m 7 werden aangelegd over de gracht die de Oude Pastorie omsloot. De gracht is op oude kaarten zoals het kadastrale minuutplan (figuur 2) nog duidelijk aangegeven. Zelfs nu is de gracht in het westelijk deel van het plangebied nog steeds te zien in de vorm van een depressie. De proefsleuven zijn tot 1,5 m -Mv over de volledige breedte van 4 m aangelegd. De sporen die op dit niveau zichtbaar waren werden gerekend tot vlak 1. Om veiligheidsredenen werden proefsleuven 3 t/m 7 bij het verdiepen versmald tot 2 m. Vlakken 1 en 2 moesten tegelijkertijd aangelegd worden omdat het niet mogelijk was de graafmachine terug de proefsleuven in te laten rijden. Deze zou immers niet meer kunnen draaien in verband met de geringe breedte en grote diepte van de sleuf. Hierdoor is van vlak 1 slechts het deel dat langs de wanden van de put overbleef getekend (kaartbijlage 1). De gracht is in meerdere fasen opgevuld, de vullingen zijn in iedere put vergelijkbaar. Zo kunnen drie hoofdfasen onderscheiden worden die in elk profiel zijn aangetroffen (kaartbijlage 2 en figuur 9). De vullingen binnen een fase zijn tussen de verschillende profielen niet aan elkaar te koppelen. Dit komt omdat de profielen te ver uit elkaar liggen. In het ene profiel bevat de onderste vulling bijvoorbeeld veel puinspikkels, terwijl deze in het naastgelegen profiel ontbreken. Hierdoor kunnen specifieke lagen in de verschillende profielen meestal niet gekoppeld worden.

Figuur 9 Overzicht van profiel 711 waarin duidelijk de verschillende fasen van de gracht te herkennen zijn.

Fase 1

De grachtvullingen die tot fase 1 worden gerekend, liggen onder en naast de vullingen van fase 2 en 3, waardoor dit pakket de oudste datering heeft. De kleur van grachtvulling fase 1 is over het algemeen grijsbruin en is scherp begrensd met de onderliggende beekafzettingen, colluvium of C-horizont. Het pakket bevat nauwelijks humus. Daarentegen komen kleine brokjes mergel en rood puin regelmatig voor. Vaak bevatten de vullingen die tot deze fase gerekend werden schelpen van de zoetwatermossel. Mogelijk kwamen deze van nature in de Keutelbeek en gracht voor.

In de vullingen van fase 1 is ook relatief veel aardewerk aangetroffen. De oudste vondsten kunnen in de Volle Middeleeuwen gedateerd worden. Scherven uit deze periode zijn echter altijd in combinatie met materiaal uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd aangetroffen, zodat de oudste scherven als opspit gezien kunnen worden. Tot de jongere vondsten uit de vullingen van fase 1 horen onder andere fragmenten van kleipijpen. Daarnaast werden in put 2 in de oudste grachtvulling fragmenten van een plooischtel en een bord van majolica of faience aangetroffen. De majolica- en faience-productie ligt tussen 1600 en 1780, met een absoluut hoogtepunt in het eerste kwart van de 18e eeuw (Bartels, 1999).

De kleipijpen de fragmenten majolica/faience zijn een duidelijke aanwijzing dat de opvulling van fase 1 niet vóór 1600 heeft plaatsgevonden. Een tweede mogelijkheid om de opvulling van fase 1 te dateren is door middel van de bebouwing. De voorgevel van het gebouw dat momenteel nog in

het plangebied staat is in 1781 gebouwd (Rackham 2011). Via de vlaktekening is duidelijk te zien dat de gevel op de oudste grachtvulling gebouwd is. Dit blijkt ook uit het feit dat de gevel sterk richting de gracht helt. Kennelijk is de fundering van de gevel in de zachte vulling van de gracht weggezakt. De opvulling van de gracht heeft dus in de periode 1600-1780 plaatsgevonden. Wanneer de gracht is aangelegd is veel moeilijker vast te stellen. Het is mogelijk dat de gracht regelmatig schoongemaakt werd, waardoor er geen lagen van kort na de aanleg bewaard zijn gebleven. Er zijn geen aanwijzingen voor een langzame, natuurlijke dichtslibbing van fase 1 in de vorm van dunne gelaagdheid aangetroffen. Over de datering van de aanleg van de gracht kunnen daarom geen uitspraken gedaan worden.

Fase 2

De vullingen van fase 2 liggen bovenop de vullingen van fase 1 en direct onder de recente vullingen van fase 3 (figuur 10). Fase 2 bestaat uit een pakket met donkerbruingrijze tot zwartbruine sterk humeuze grachtvullingen. In put 3 wordt deze vulling gekenmerkt door scheuren die zijn opgevuld met lichter materiaal. Het kleuronderscheid tussen fase 1 en 2 is groot (fase 2 is veel donkerder en humeuzer), waardoor deze fasen telkens goed van elkaar te onderscheiden waren (figuur 10). In tegenstelling tot de lagen van fase 1 ontbreken rood puin, mergelbrokjes en schelpresten. Het pakket is niet alleen arm aan insluitsels, ook vondsten ontbreken vrijwel geheel. In put 3 werd een fragment wit glas in een krimpscheur van de vulling aangetroffen. Omdat in de vulling van fase 3 veel wit glas voorkomt, is het niet ondenkbaar dat het glas zo in vulling 2 terecht is gekomen. Bovendien is het fragment glas dermate klein dat een datering niet mogelijk is. In put 7 werden fragment van een schotel van witbakkend aardewerk aangetroffen. De schotel heeft een standring en aan de binnenzijde dik geelbruin loodglazuur. Witbakkend aardewerk komt voor in een zeer lange periode tussen 1300 en 1900 (Bartels, 1999). Een nauwkeurige datering op basis van de vondsten is daarom niet mogelijk. Aangezien de vulling van fase 1 een einddatering tussen 1600 en 1781 heeft, is de opvulling van fase 2 niet vóór 1600 te dateren. De fijne gelaagdheid wijst op een natuurlijke, langzame opvulling van deze fase van de gracht. Kennelijk werd de gracht op een gegeven moment niet meer onderhouden. De einddatering van deze vulling kan nauwkeuriger worden vastgesteld. Dit moet rond 1900 zijn geweest (zie fase 3).

Figuur 10. Het onderscheid tussen de donkere vullingen van fase 2 en de licht gekleurde vullingen van fase 1 in profiel 321. De beekafzettingen in het vlak en onderste deel van het profiel zijn nog lichter van kleur.

Fase 3

De onderste vulling van fase 3 kenmerkt zich door veel baksteenpuin. Plaatselijk bestond de vulling vrijwel geheel uit baksteen. Daarboven liggen afwisselend humusrijke en humusarme lagen löss die nauwelijks insluitsels bevatten. Tussen het puin zijn zeer veel vondsten aangetroffen bestaande uit aardewerk en glas. Op enkele bodems van industrieel wit aardewerk staat het stempel "Petrus Regout & Co", dat vanaf 1892 gebruikt werd (www.kunstpedia.com). Daarnaast zijn in de puinvulling in put 6 enkele fragmenten van een mineraalwaterfles aangetroffen. De fles kan tussen 1870 en 1920 gedateerd worden (<http://collectie.museumrotterdam.nl/>). Tevens is in

put 6 een bierfles gevonden. Op de fles staat: Gulpener bierbrouwerij E. Smeets. Dit was de firmaam van de Gulpener Bierbrouwerij tussen 1896 en 1921. De fles kan dus ook in deze periode gedateerd worden.

De puinlaag, die de onderste en daarmee oudste vulling van fase 3 vormt kan daarmee in de periode 1896-1920 gedateerd worden. De gebouwen van de Oude Pastorie werden in de periode 1860-1900 gesloopt (Rackham 2011; Mennens, 2012). Uit het proefsleuvenonderzoek is gebleken dat het baksteen dat vrij kwam bij de sloop met name is gebruik om de kelder van het oude gebouw op te vullen. Het puin uit de gracht lijkt daarom ook niet van de Oude Pastorie afkomstig. Deels is het puin waarschijnlijk van de oude kerk in Beek afkomstig, die in meerdere fasen in de periode 1893-1909 gesloopt werd (mondelinge mededeling dhr. P. Mennens). Een ander argument dat de veronderstelling steunt dat het puin in de gracht niet van de Oude Pastorie afkomstig kan zijn, is de enorme hoeveelheid. Mogelijk was alleen de voorgevel van de noordoostelijke vleugel in baksteen opgetrokken, en dit weegt niet op tegen de vermoedelijk honderden kubieke meters puin die in de gracht aanwezig zijn. Deze kunnen niet alleen van de Oude Pastorie afkomstig zijn.

Naast puin werd ook veel industrieel wit aardewerk en afval in de gracht aangetroffen. In het veld is het aardewerk en glas dat uit fase 3 afkomstig is slechts selectief verzameld, vanwege de enorme hoeveelheid. Plaatselijk waren vondstlagen met duizenden scherven aanwezig (put 2, 3, 6 en 7), grote en kenmerkende stukken zijn verzameld. In de puinvulling is uitsluitend aardewerk en glas uit de periode 1890-1920 aanwezig (zie paragraaf 5.2.2.). De grote hoeveelheden en de datering van het vondstmateriaal uit de grachtvulling van fase 3 vormen twee belangrijke argumenten voor de veronderstelling dat het afval niet van de Oude Pastorie afkomstig is. Deze was rond 1900 waarschijnlijk niet meer bewoond (Rackham 2011; Mennens, 2012). Kennelijk is door de bewoners van Beek veel afval tijdens het opvullen van de gracht gedumpt. Het puin werd in de loop van de tijd afgedekt met lagen bruine leem die hoogstwaarschijnlijk van elders werd aangevoerd. Een deel hiervan zou afkomstig kunnen zijn van de aanleg van het zwembad van Beek in de jaren 1970 (mondelinge mededeling dhr. Crombag).

Eerder onderzoek naar de gracht

De gracht werd al tijdens eerder onderzoek aangetroffen. In 2005 en 2006 werd in en parallel aan de noordoostelijke gracht een watertransportleiding aangelegd. Hiervoor werd door het ADC in 2005 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (Tichelman, 2006). In de lengterichting van de gracht werden twee proefsleuven gegraven met een breedte van 2 m en een lengte van 50 m. De sleuven sluiten niet op elkaar aan, zodat het tussenliggende deel niet onderzocht is (kaartbijlage 1). De gracht werd in twee vlakken onderzocht: vlak 1 meteen onder de recente puinvullingen (onder fase 3) en vlak 2 op een diepte van circa 1,8 m –Mv, de maximale verstoringsdiepte van de waterleiding. De gracht werd door middel van kolomprofielen in kaart gebracht. Volgens de onderzoekers had de gracht een donkergrijze sterk kleihoudende vulling (Tichelman, 2006). Mogelijk komt deze vulling overeen met de vullingen die in het onderhavige onderzoek tot fase 2 gerekend worden. De gegevens uit onderhavig onderzoek en het proefsleuvenonderzoek voor de

waterleiding komen niet helemaal overeen. Daar waar de gracht op basis van onderhavig onderzoek een hoek naar het zuidwesten zou moeten maken, loopt de gracht volgens Tichelman nog 15 m verder naar het zuidoosten door. Het lijkt onwaarschijnlijk dat hier sprake is van een ander grachtverloop of van een tweede gracht. Mogelijk waren het colluvium, de beekafzettingen en de grachtvulling in de smalle sleuf moeilijk te onderscheiden.

In januari 2012 is een booronderzoek naar de gracht uitgevoerd (Paulussen, 2012). Hierbij is getracht door middel van boringen het dwarsprofiel en de ligging van de gracht in kaart te brengen. Er werden twee boorraaien over zuidwestelijke en zuidoostelijke gracht gezet. De boringen in de (nog zichtbare) zuidwestelijke raai zijn allen op puin gestuit, waardoor het profiel van de gracht hier niet in kaart kon worden gebracht.

De zuidoostelijke gracht werd in twee boringen aangetroffen (Paulussen, 2012). Het aangetroffen profiel bestond van boven naar beneden uit een bruine colluviumlaag op een puinlaag (beide grachtvulling fase 3) en een donkere humusrijke leemlaag (grachtvulling fase 2), die als grachtvulling geïnterpreteerd werd (Paulussen, 2012). Dit stemt goed overeen met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek ter hoogte van meter 7 tot 14 in profiel 411 (kaartbijlage 2). Op enkele punten wijkt het booronderzoek echter af van de resultaten van onderhavig onderzoek. De zuidoostelijke gracht werd naar aanleiding van de resultaten van het booronderzoek veel verder naar het noordenwesten vermoed dan uit onderhavig onderzoek is gebleken. De oorzaak hiervan ligt waarschijnlijk in het onnauwkeurig plotten van de boorresultaten op het kadastrale minuutplan, aangezien de beschrijving van het grachtprofiel in het booronderzoek heel goed overeen komt met het profiel tussen meter 7 en 14. Mogelijk werden de grachtvulling van fase 1 in enkele boringen als colluvium geïnterpreteerd. Dit is niet vreemd aangezien er nauwelijks kleur- en textuurverschil tussen colluvium, beekafzettingen en grachtvulling fase 3 is.

Na het proefsleuvenonderzoek is een geofysisch onderzoek uitgevoerd, onder andere om de locatie van de zuidoostelijke gracht verder te onderzoeken (Paulussen en Orbons, 2012). Het geofysisch onderzoek leek de gegevens van het booronderzoek te bevestigen. Indien de resultaten van het geofysisch onderzoek (figuur 4) onder de vlaktekening worden gelegd, dan blijkt dat de gracht in feite buiten het onderzochte gebied ligt. Het geofysisch onderzoek had verder naar het zuidoosten doorgevoerd moeten worden om de gracht goed in kaart te brengen.

Brug van mergelstenen

In put 2 werd tijdens de aanleg van vlak 1 een rij met mergelblokken aangetroffen (spoor 17). Het spoor heeft een breedte van 0,8 m en een lengte van 5,3 m. De mergelblokken hadden verschillende afmetingen, de meeste grote blokken hadden afmetingen van 50x30x20 cm (lengte x breedte x dikte). Tegenover dit spoor, op een afstand van circa 4,8 m, werd een spoor met gebroken mergel aangetroffen (spoor 22). Hier waren in het vlak geen mergelblokken herkenbaar, het betrof uitsluitend een baan met mergelpuin. De afmetingen van dit spoor bedragen 0,7 m bij 2,8 m. In het zuidwesten wordt dit spoor afgekapt door een laag met baksteenpuin (spoor 26). Naast de sporen is haaks op de gracht een profiel aangelegd om de muurrestanten nader te

kunnen onderzoeken (figuur 11 en kaartbijlage 2). Hieruit bleek dat spoor 17 tegen het noordwestelijke talud van de gracht gebouwd is, waardoor de mergelstenen als bruggenhoofd geïnterpreteerd kunnen worden.

Van het zuidelijke bruggenhoofd is in het profiel niets aangetroffen. Eén groot blok mergel ligt op de plaats waar het bruggenhoofd mogelijk gelegen heeft, onder spoor 22 (figuur 11 en kaartbijlage 2). Het noordelijke bruggenhoofd is nog 1,9 m hoog bewaard. Dit heeft bestaan uit grote mergelblokken, die op het noordwestelijke talud van de gracht in trappen zijn opgestapeld. Er is geen specie of mortel tussen de blokken waargenomen. Hier en daar zijn ook baksteenfragmenten gebruikt om kleine gaten op te vullen. Het bruggenhoofd staat niet loodrecht, maar leunt tegen het noordelijke talud van de gracht. Er zijn geen aanwijzingen dat een boog de bruggenhoofden verbonden heeft. Mogelijk heeft het brugdek uit houten balken bestaan die op de bruggenhoofden rustten.

Figuur 11. Mergelstenen brug en muur in de gracht in put 2.

In de gracht is tussen de bruggenhoofden een muur aangetroffen (figuur 11). De muur staat haaks op de gracht, maar is niet verbonden met de bruggenhoofden. De muur is net als het noordelijke bruggenhoofd uit mergelblokken opgebouwd zonder mortel. Kleine gaten zijn met fragmenten van bakstenen opgevuld. Wat de functie van de muur is, blijft onduidelijk. Omdat de muur de bruggenhoofden niet verbindt, kon het water toch stromen in de gracht. Voor het aanleggen van de muur is een houten paaltje (spoor 174) als fundering gebruikt. Kennelijk was de opvulling van de gracht te slap om de muur te funderen en is daarom een kort paaltje in de bodem van de gracht geslagen. Het hout van het paaltje was compleet vermolmd. Een andere mogelijkheid is dat het muurtje in feite het zuidelijke bruggenhoofd is. Het is namelijk onduidelijk of de muur slechts één blok dik is, of dat de muur deel van een compleet bruggenhoofd is. Het noordelijke bruggenhoofd heeft wel een iets andere oriëntatie dan de muur, waardoor deze niet helemaal in elkaars verlengde liggen.

De brug vormde waarschijnlijk de verbinding tussen de toegangsweg en het binnenterrein tijdens fase 2 van de gracht. Het puin van fase 3 lag tegen de mergelblokken en de muur in de gracht aan, zodat beide elementen omstreeks 1900 nog ruim boven het maaiveld uitgestoken moeten hebben. Tot kort hiervoor was de brug waarschijnlijk de enige toegang tot het binnenterrein. De brug doorsnijdt de grachtvullingen van fase 1, zodat de brug tijdens fase 2 moet zijn aangelegd (1600-1900).

Een vergelijkbare brug is in 1978-1979 te Binsveldhof aangetroffen (mondelinge mededeling dhr. P. Mennens). Binsveldhof (250 m ten zuidwesten plangebied) is eveneens een omgracht terrein dat in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd gedateerd kan worden.

Brug van hout?

Tijdens de aanleg van het profiel langs de brug werden in de C-horizont in het zuiden van put 2 twee paalkuilen aangetroffen (spoor 128 en 129). Beide paalkuilen waren zichtbaar onder de vulling van de gracht fase 1. Eén van de paalkuilen (spoor 129) werd gecoupeerd en bleek vanaf 30 cm onder het vlak nog uit hout te bestaan (figuur 12). Vanaf het vlak reikte de eikenhouten paal nog 1,9 m diep. De paal was aangepunt en een ingraafkuil was niet zichtbaar, zodat aangenomen mag worden dat de paal geheid is. Aangezien de paal pas onder de vulling van de gracht zichtbaar was, is het waarschijnlijk dat deze vanaf de bodem van de gracht fase 1 is geheid. In dit geval zouden de grachtvulling fase 1 en de paalkuilen gelijktijdig zijn. Mogelijk maakten de palen deel uit van een brugconstructie. Hoe de houten brug er exact uit gezien heeft, is onbekend aangezien slechts twee palen zijn aangetroffen.

Figuur 12. Coupe spoor 129.

De paal is bemonsterd (monster 2) en opgestuurd voor een dendrochronologische datering. Uit het onderzoek blijkt dat het hout uit Polen of Zuid-Duitsland afkomstig is, het spinhout van de paal is weggerot. De laatste ring die geteld werd dateert in 1432 na Chr. Op basis hiervan mag aangenomen worden dat de boom is geveld kort na 1440. Uit de dendrochronologische datering komt naar voren dat de eventuele voorganger van de mergelstenen brug niet voor 1440 gebouwd kan zijn.

Houten paaltje

In put 3 is in de beekafzettingen een aangepunt eikenhouten plankje aangetroffen. Het paaltje is vanuit de grachtvullingen in de natuurlijke ondergrond geslagen. Over de functie en de datering van het plankje kunnen geen uitspraken gedaan worden.

Sporen uit de Volle Middeleeuwen?

Dwars op put 1 werd over een breedte van 2 m een tweede vlak aangelegd (kaartbijlage 1). Hierin werd een oud oppervlak uit de Volle Middeleeuwen aangetroffen (zie paragraaf 5.1). Over een oppervlak van 2 bij 2 m werd door dit oude oppervlak heen gegraven om te kijken of er hieronder nog sporen aanwezig zijn. Hierbij werden vier sporen aangetroffen. Spoor 120 betreft een langwerpige spoor met een lichtbruine vulling, waardoor dit voorlopig als greppel geïnterpreteerd is. Uit de greppel zijn enkele vondsten afkomstig: vijf scherven Brunssum-Schinvelds geelwit aardewerk, één scherf Elmt-achtig aardewerk. Op basis van de vondsten kan het spoor tussen 1150 en 1200 gedateerd worden.

Direct naast de greppel liggen twee sporen met een grijze vulling, die ook houtskool bevat (spoor 118 en 119). Uit spoor 118 komen zes vondsten, die bestaan uit Brunssum-Schinvelds geelwit aardewerk en Elmt-achtig aardewerk. Op basis van de vondsten kan spoor 118 tussen 1150 en 1200 gedateerd worden. Spoor 119 bevatte geen vondsten. Deze sporen zijn niet volledig blootgelegd, waardoor een interpretatie als kuil onzeker is.

Dit zijn de oudste sporen (buiten natuurlijke lagen) die in het plangebied aangetroffen zijn. Omdat het tweede vlak slechts beperkt van omvang is kan slechts naar de functie van de sporen gegist worden. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk of de sporen deel uitmaken van een structuur of niet. De sporen wijzen in ieder geval op een gebruik van het plangebied in de 12e eeuw. Of de kuilen en greppel met de Vroenhof te maken hebben is niet duidelijk.

Greppels

Behalve de gracht zijn nog twee greppels aangetroffen. Eén greppel (spoor 100) werd na het afsteken van profiel 641 ontdekt (zie kaartbijlage 2). Tijdens het verdiepen van het vlak werd dit spoor niet waargenomen. De kleur van het spoor is hetzelfde als dat van de omliggende beekafzettingen, maar de greppel onderscheidt zich hiervan door het voorkomen van dunne zandige en kleiige spoellaagjes. De spoellaagjes zijn kenmerkend voor sporen in de löss die langzaam opgevuld raken zoals greppels. Uit de greppel zijn geen vondsten afkomstig, zodat een datering niet mogelijk is. Omdat de greppel relatief diep onder beekafzettingen en colluvium ligt, zal het spoor waarschijnlijk veel ouder zijn dan de sporen van de Oude Pastorie.

Kuilen

In put 1 zijn enkele sporen als kuil geïnterpreteerd. Spoor 9 is niet gecoupeerd en maar voor een deel blootgelegd, waardoor een interpretatie als kuil niet helemaal zeker is. Ook spoor 5, 11, 12 en 14 zijn niet gecoupeerd. Spoor 11 en 14 zijn waarschijnlijk nog slechts ondiep bewaard gebleven en worden net als de uitbraaksleuven (zie verder) gekenmerkt door het voorkomen van spikkels mergel. Spoor 4 is de enige duidelijke kuil. De vulling bestaat vrijwel geheel uit kalkmortel, waardoor het spoor als kalkkuil geïnterpreteerd kan worden. Zulke kuilen werden gebruikt voor het vervaardigen van mortel, wat blijkt uit de dikke laag kalk die langs de rand van de kuil zichtbaar is. Het spoor wordt oversneden door het uitbraaksleufje van het vakwerkgedeelte van de Oude Pastorie. Daarom moet de kuil voor 1700 dateren. Spoor 137 in put 7 betreft een kuil die in profiel 711 werd waargenomen. Het betreft waarschijnlijk eveneens een kalkkuil, maar de kuil heeft nauwelijks mortel langs de rand en op de bodem. In de vulling komen wel veel brokken mortel voor. Het spoor is ingegraven in de vulling van de gracht fase 1 en wordt afgekapt door de vullingen fase 2. Een datering tussen 1600 en 1900 ligt daarom voor de hand.

5.2.2 Vondsten

In totaal zijn 100 vondstnummers uitgedeeld (bijlage 2). De vondsten zijn verder onder te verdelen in keramiek, vuursteen, natuursteen, metaal, bot, glas en hout. Conform het PvE zijn de vondsten tot op basisniveau gedetermineerd (bij aardewerk bijvoorbeeld soort baksel). De vondsten zijn in ARCHIS gemeld onder vondstmeldingsnummer 418700.

Aardewerk

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn 519 fragmenten aardewerk aangetroffen (tabel 2).

soort aardewerk	datering	aantal	gewicht (gram)
Industrieel wit	1870-1920	149	4168
Steengoed	1280-1920	116	3943
Brunssum-Schinveld geelwit aardewerk	1050-1200	80	394
Witbakkend aardewerk	1350-1900	48	1449
Roodbakkend aardewerk	1200-1900	38	971
Proto-steengoed	1200-1300	27	270
Overig	Middeleeuwen	13	411
Majolica/Faience	1550-1780	12	322
Handgevormd aardewerk	Midden-Bronstijd	8	130
Ruwwandig aardewerk, gedraaid	Romeinse tijd	7	124
pijpestee	1600-1800	6	26
Elmpt	1175-1300	5	22
Handgevormd aardewerk	Prehistorie	4	17
Grijsbakkend handgevormd aardewerk	1050-1300	2	31
Andenne	1000-1300	1	20
Bolpot	750-900	1	8
Dolium	Romeinse tijd	1	4
Gladwandig gedraaid aardewerk	Romeinse tijd	1	5
Totaal		519	12316

Tabel 2. Overzicht van de hoofdtypen aardewerk.

Vrijwel al het aardewerk is tijdens de aanleg van de vlakken verzameld.

Het oudste aardewerk werd op de bodem van put 3 aangetroffen (vondst 51). Het betreft handgevormd aardewerk met een grove kwartsmagering die erg slecht in de wand verwerkt is. Rondom de kwartskorrels zijn scheuren in het aardewerk ontstaan. De scherven werden op korte afstand van elkaar gevonden en zijn mogelijk afkomstig van één pot. Op basis van bovengenoemde kenmerken wordt het aardewerk in de Midden Bronstijd gedateerd. Naast het aardewerk uit de Midden Bronstijd werden in natuurlijke lagen (beekafzettingen of colluvium) nog enkele kleine fragmenten prehistorisch handgevormd aardewerk aangetroffen.

Uit de Romeinse tijd zijn negen scherven afkomstig. Acht scherven zijn aangetroffen in put 4 in een laag colluvium of beekafzettingen die zich meteen boven de C-horizont (löss *in situ*) bevond. Eén scherf werd in put 5 in beekafzettingen aangetroffen samen met een fragment van een Romeinse dakpan. Het Romeins aardewerk bestaat uit een fragment van een dolium, ruwwandig gedraaid aardewerk en een scherf gladwandig aardewerk. In alle gevallen betreft het wand-scherven, het type pot waarvan de scherven afkomstig zijn is niet aan te geven.

Uit de Vroege Middeleeuwen is mogelijk één fragment aardewerk afkomstig (vondst 70). Het betreft een erg hard gebakken scherf (gelijkend proto-steengoed) met een bruine kern en zowel

aan de binnen- als aan de buitenzijde een grijs oppervlak. Magering is niet te herkennen. Omdat het een fragment van de overgang van de buik naar de bodem betreft, is duidelijk dat de pot een lensbodem heeft gehad. Op basis van de bovengenoemde kenmerken kan de scherf in de Karolingische periode (750-900 na Chr.) worden gedateerd. De scherf is samen met een fragment Brunssum Schinvelds steengoed in de grachtvulling fase 1 aangetroffen.

Uit de Volle Middeleeuwen zijn verschillende soorten aardewerk aangetroffen. Veruit het meeste aardewerk kan als Brunssum-Schinvelds geelwit bakkend aardewerk gedetermineerd worden. Deze scherven zijn voor het grootste deel in put 1 aangetroffen. Soms is het aardewerk ook in combinatie met jongere vondsten in de grachtvulling aangetroffen. Eén scherf (vondst 15) heeft een vergelijkbaar baksel, maar de magering is duidelijk veel fijner. Omdat het een fragment van de overgang van de buik naar de bodem betreft, is duidelijk dat de pot een lensbodem heeft gehad. Vermoedelijk is het aardewerk in het Midden-Maasgebied vervaardigd. De bekendste productieplaats hier is Andenne. Vijf handgevormde scherven hebben een lichtgrijze kern en zowel aan de binnenzijde als aan de buitenzijde een donkergrijs oppervlak. Deze zijn in combinatie met Brunssum-Schinveld aardewerk aangetroffen. Veelal wordt dit aardewerk "Elmpter waar" genoemd, maar het is waarschijnlijk in meerdere productiecentra vervaardigd (Bartels, 1999).

Een overgangsgroep tussen de Volle en Late Middeleeuwen vormt het proto-steengoed. Over het algemeen wordt het proto-steengoed in de periode 1200-1300 gedateerd. Het protosteengoed is vaak in de grachtvulling fase 1 aangetroffen, maar altijd in combinatie met jongere vondsten. In spoor 170, de onderste vulling van de gracht in put 2 is een groot fragment van een beker van Brunssum-Schinvelds proto-steengoed aangetroffen. De beker heeft aan de buitenzijde een dekende paarsebruine engobe. Op de breuk is de scherf grijs, de zandmagering is nog redelijk goed te herkennen (niet geheel versinterd). Tot de overgangsgroep van de Volle naar Late Middeleeuwen kunnen vermoedelijk ook twee scherven (vondst 65 en 68) worden gerekend die uit een donkergrijs baksel zonder engobe bestaan. De scherven zijn handgevormd en die klei is gemagerd met vrij grof zand. Het baksel vertoont eerste verschijnselen van versintering, wat erop wijst dat het aardewerk onder hoge temperaturen is gebakken. Voor deze scherven kan een bredere datering tussen 1100 en 1300 worden aangehouden.

Een grote groep aardewerk kan niet nader dan Late Middeleeuwen tot Nieuwe tijd (+/-1900) gedateerd worden. Het betreft roodbakkend aardewerk, steengoed en witbakkend aardewerk. Het rood- en witbakkend aardewerk kan op verschillende plaatsen vervaardigd zijn. Roodbakkend aardewerk werd zowel in het Rijnland als in Nederland vervaardigd. Vaak kunnen potten niet aan een bepaald productiecentrum worden toegewezen. Witbakkend aardewerk werd in eerste instantie in het Rijnland en het Midden-Maasgebied gemaakt. Later wordt het ook in Nederland gemaakt in productiecentra zoals Gouda. Zowel roodbakkend als witbakkend aardewerk komt in doorsnee huishoudens van de Late Middeleeuwen tot circa 1900 voor (Bartels, 1999). Het meeste rood- en witbakkend aardewerk is in de grachtvulling fase 1 aangetroffen. Ook in de grachtvulling fase 3 zijn scherven witbakkend aardewerk tussen het aardewerk van Petrus Regout aange-

troffen. Dit is echter niet vreemd, aangezien het witbakkend aardewerk tot circa 1900 voorkomt. Naast het wit- en roodbakkend aardewerk is veel steengoed aangetroffen. Het steengoed heeft eveneens een brede datering tussen ongeveer 1300 en 1900. Steengoed werd met name vanuit het Rijnland geïmporteerd en behoorde in ieder huishouden tot de standaarduitrusting (Bartels, 1999). Eén van de jongere vondsten steengoed werd aangetroffen in de grachtvulling fase 3. Het betreft een groot deel van mineraalwaterfles met een stempel waarin staat "Minerva-Brunnen Oberlahnstein" (figuur 13). De fles dateert van na 1870, toen de bron in Oberlahnstein aangeboord werd en de botteling bij de Minerva-bron begon (www.lahnsteiner.de). De andere vondsten die uit de laag afkomstig zijn, kunnen eveneens omstreeks 1900 gedateerd worden.

Figuur 13. Mineraalwaterfles uit het eind van de 19e of begin 20e eeuw (vondst 73).

In put 2 zijn in verschillende lagen die tot de grachtvulling fase 1 gerekend kunnen worden fragmenten faience of majolica aangetroffen (figuur 14). Enkele fragmenten (vondst 86 en 87) passen aan elkaar en zijn afkomstig van een zogenaamde plooischtel. De plooischtel is in feite een diep bord, waarvan de rand niet vlak is, maar geplooid is. Andere fragmenten zijn afkomstig van een plat bord (vondst 87) en van een kan (vondst 91). Het meeste faience en majolica is in de periode 1600 tot 1780 geproduceerd. Na 1780 wordt de faienceproductie in tien jaar tijd door de import van industriële keramiek uit Engeland weggevaagd (Bartels, 1999).

Figuur 14. Fragmenten faience of majolica uit grachtvulling fase 1 (vondst 87 en 91).

Het jongste aardewerk valt onder de noemer "industriële wit". Dit aardewerk is zonder uitzondering in de grachtvulling fase 3 aangetroffen. De vormen die voorkomen zijn divers: borden, kopjes, kannen, schotels etc. Op de bodems van het aardewerk staan vaak stempels die het productiecentrum verraden. Het merendeel van de bodemscherven heeft ofwel stempels van Société Céramique Maestricht of van Petrus Regout. Beide fabrieken werden in de loop van de 19e eeuw in Maastricht opgestart. In combinatie met andere vondsten die in vulling 3 zijn aangetroffen, kan het industriële wit aardewerk in de periode 1870-1920 gedateerd worden. Dit aardewerk is gezien de datering en grote hoeveelheden niet afkomstig van de Oude Pastorie, maar werd in de periode rond 1900 door bewoners van Beek in de gracht van het complex gedumpt.

Naast normaal gebruiksaardewerk zijn zes fragmenten van pijpenstelen aangetroffen. Deze zijn ook vrijwel allemaal in de grachtvulling fase 1 aangetroffen. Kleipijpen komen voor vanaf circa 1600 (Bartels, 1999), en vormen daarmee een goede datering voor de grachtvulling fase 1.

Vuursteen

Er zijn 3 stukken vuursteen aangetroffen. Twee vondsten betreffen afslagen zonder verdere bewerking (retouche). Een afslag is tijdens de aanleg van put 1 in de bouwvoor aangetroffen (vondst 2), de andere afslag is in beekafzettingen in put 4 aangetroffen (vondst 98). Een derde stuk vuursteen (vondst 75) betreft een natuurlijk brokje grind zonder verdere sporen van bewerking.

Natuursteen

Er werden twee fragmenten natuursteen aangetroffen (vondst 60 en 64). Vondst 60 is tijdens het aanleggen van de put verbrokkeld in acht kleinere stukken. In beide gevallen gaat het om een stuk tefriet dat van nature niet in Nederland voorkomt. Tefriet is een bekende grondstof voor de fabricage van maalstenen, waarschijnlijk zijn de aangetroffen brokken uit Beek ook van een maalsteen afkomstig. Een belangrijk herkomstgebied is de Duitse Eifel, waar reeds vanaf de Prehistorie maalstenen verhandeld werden. Vondst 60 werd in beekafzettingen aangetroffen, vondst 64 komt uit de grachtvulling fase 1.

Metaal

Tijdens de aanleg van de proefsleuven zijn met behulp van een metaaldetector 18 stuks metaal gevonden (bijlage 2). Het gaat om twaalf voorwerpen van een koperlegering, twee ijzeren voorwerpen, drie loden voorwerpen en een zilveren munt. Uiteindelijk is besloten vijf voorwerpen te conserveren, waardoor deze momenteel niet tot in detail beschreven kunnen worden. De andere voorwerpen werden gedeselecteerd en worden na afronding van het onderzoek vernietigd.

In de puinlaag spoor 1 in put 1 is een groot ijzeren voorwerp aangetroffen. Het betreft een deel van een geheng. In de uitbraaksleuf van het hoofdgebouw in put is daarnaast nog een grote gesmede spijker aangetroffen. Beide vondsten dateren waarschijnlijk in de Nieuwe tijd.

In put 1 en 2 zijn zeven munten van een koperlegering aangetroffen. Op de munten zit aanslag, zodat deze voor de verwijdering hiervan niet gedetermineerd kunnen worden. Slechts twee munten waren voor het schoonmaken leesbaar. Vondst 16 (figuur 15) is een halve duit van het Prinsbisdom Luik, geslagen in 1594 (www.uiten.nl). Vondst 26 is een oord van de stad Maastricht. Oorden van het type als vondst 26 zijn tussen 1624 en 1632 geslagen (www.uiten.nl). De zilveren munt (vondst 17) heeft een dikke aanslag, zodat deze voor behandeling niet leesbaar is. De meeste munten zullen waarschijnlijk in de Nieuwe tijd of Late Middeleeuwen dateren.

Figuur 15. Halve duit Prinsbisdom Luik 1594 (vondst 16, foto Restaura).

In de puinlaag spoor 1 is nog een gewicht van 500 gram van een koperlegering aangetroffen. Het gewicht heeft nauwelijks aanslag en kan in de Nieuwe tijd gedateerd worden. In de recente grachtvulling van put 2 is (in meerdere fragmenten) een ronde koperen deksel gevonden. De deksel heeft een ronde knop. De deksel kan in de 19e of begin 20e eeuw gedateerd worden. Hier is eveneens een recente koperen knoop gevonden.

In spoor 11 is een kleine hanger van een koperlegering gevonden. De hanger kan in de Nieuwe tijd gedateerd worden. De oudste vondst is waarschijnlijk een kleine sierstrip van een koperlegering. De strip is ingelegd met kleine rondjes van glas of email en sterk aangetast door bronsrot.

Bot

Het proefsleuvenonderzoek heeft 1 bot opgeleverd (vondst 57). Het betreft een *metatarsus* van een groot zoogdier, vermoedelijk rund, varken of paard. Het bot werd samen met enkele Romeinse scherven in spoor 62 aangetroffen. Vermoedelijk dateert het bot dan ook in de Romeinse tijd.

Glas

Het onderzoek heeft zeven fragmenten glas opgeleverd. Vondst 13 betreft twee fragmenten van een fles van bruin glas. De vondsten zijn in de uitbraaksleuf van het hoofdgebouw aangetroffen. Het glas kan in het begin van de Nieuwe tijd (1500-1700) gedateerd worden. Vondst 42 betreft een fragment wit glas dat afkomstig is uit de grachtvulling fase 3. Het betreft een afgeronde rand en heeft een lichte bolling.

In put 3 en 6 zijn in de grachtvulling fase 3 drie bierflessen van groen glas aangetroffen (vondst 72 en 100). Op de fles van vondst 72 staat in reliëf: "Gulpener bierbrouwerij E. Smeets" (figuur 16). Dit was de firmanaam van de Gulpener Bierbrouwerij tussen 1896 en 1921. De fles kan dus ook in deze periode gedateerd worden. De andere flessen hebben geen opschrift, maar zullen gezien de datering van de overige vondsten rond 1900 dateren.

Figuur 16. Bierfles Gulpener bierbrouwerij E. Smeets uit 1896-1921.

Vondst 76 is een fragment van de hals van een fles van groen glas. Het glas is sterk verweerd. De vondst is in grachtvulling fase 1 aangetroffen, en dateert waarschijnlijk in de vroege Nieuwe tijd (1500-1700).

Botanische macroresten

In de grachtvulling van fase 2 (1600-1900) is een pollenbak geslagen (monster 1). Het monster is op paleo-ecologisch potentieel onderzocht. Op advies van BIAx is besloten uit de pollenbak twee monsters te nemen die op pollen onderzocht zijn (zie bijlage 3). Het monster uit de bovenkant van de pollenbak is tamelijk rijk aan goed geconserveerd pollen. Het meeste stuifmeel is afkomstig van soorten uit de groep 'graslandplanten en algemene kruiden'. Daarnaast zijn cultuurindicatoren, waaronder pollen van granen en akkeronkruiden, goed vertegenwoordigd. Verder zijn pollenkorrels van diverse boomsoorten en enkele sporen van mestschimmels aangetroffen. Het monster uit de onderkant van de pollenbak is pollenloos. In het preparaat zijn alleen veel houtskoolfragmenten en (toegevoegde) *Lycopodium*-sporen aanwezig.

Tijdens eerder onderzoek ten behoeve van de aanleg van een watertransportleiding is een botanisch monster uit de grachtvulling geanalyseerd op macroresten (Tichelman, 2006). Waarschijnlijk komt dit monster net als monster 1 eveneens uit de grachtvulling fase 2. In het monster zijn de pitten van twee gebruiksplanten aangetroffen, te weten druif en peer. Mogelijk zijn de pitten met huishoudelijk afval in de gracht terecht gekomen. Van twee waterplanten zijn resten aange-

troffen: eendenkroos en drijvend fonteinkruid. Hieruit kan worden afgeleid dat het water stilstond of zwak stroomde. Ook zwommen vissen in de gracht, wat blijkt uit het voorkomen van eieren van de vissenbloedzuiger. Op de oever stonden brandnetels, verder zijn veel zaden van grassen aangetroffen die wijzen op een vochtig/nat grasland rond het plangebied (Tichelman, 2006)

5.2.3 De vindplaats

Interpretatie

De aangetroffen sporen en vondsten binnen het plangebied kunnen in feite als één geheel beschouwd worden. De grachten, brug en gebouwen zijn in de loop van de tijd steeds weer verplaatst, opnieuw opgebouwd en weer afgebroken, maar maken deel uit van één complex dat lange tijd in gebruik was. Alleen de vondsten uit de grachtvulling fase 3 zijn vreemd aan het gebied en behoren niet tot de vindplaats.

Uit het (bouw)historisch onderzoek is gebleken dat de bewoning van het plangebied in ieder geval terug gaat tot in de 13e eeuw. Uit de 12e of 13e eeuw zouden resten van een omgrachting, versterkt huis en mogelijk een voorhof binnen het plangebied aanwezig kunnen zijn (Rackham, 2011). Grondsporen uit deze vroege periode, zoals grachten of gebouwresten zijn niet aangetroffen. Wel zijn uit de 12e en 13e eeuw in put 1 veel vondsten aangetroffen die op gebruik van het plangebied wijzen. Mogelijk zijn in vlak 2 ook enkele grondsporen uit deze periode aangetroffen (spoor 117 en 118; figuur 17), maar vanwege de beperkte omvang van vlak 2 is dit niet met zekerheid te zeggen.

Tussen 1675 en 1700 stond in het plangebied al het hoofdvolume zoals dat op het kadastrale minuutplan te zien is. Uit het bouwhistorisch onderzoek blijkt dat het hoofdgebouw waarschijnlijk uit vakwerk bestaan heeft (Rackham, 2011). Het proefsleuvenonderzoek heeft dit beeld bevestigd (figuur 17 en kaartbijlage 1). Tijdens het onderzoek zijn op de plek van het hoofdgebouw (put 1) ondiepe sleufjes aangetroffen, die geïnterpreteerd worden als de uitbraaksleuven van horizontale liggers, die kenmerkend zijn voor vakwerkbouw. Aanwijzingen voor een bakstenen gebouw zijn op de plek van het hoofdgebouw niet aangetroffen. In 1775 is het hoofdgebouw aan de noordoostzijde uitgebreid met een nieuwe vleugel, waarvan de voorgevel waarschijnlijk in baksteen was opgetrokken (figuur 17 en Rackham, 2011). Ook tijdens de uitbreidingen van put 1 werden geen bakstenen funderingen aangetroffen. Wel werd onder de noordoostelijke vleugel een kelder aangetroffen. In de vulling van de kelder bevond zich baksteenpuin en grote muurfragmenten (niet meer *in situ*). Een deel van de noordoostelijke vleugel zal dus uit baksteen bestaan hebben. In 1781 werd ten zuidwesten van het hoofdgebouw een nieuwe vleugel gebouwd die nu nog in het plangebied staat (Rackham, 2011).

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd de gracht van het complex in meerdere putten aangesneden. Uit de profielen bleek dat grofweg drie fasen onderscheiden kunnen worden. De oudste vullingen binnen de gracht (grachtvulling fase 1, figuur 17) zijn tussen 1600 en 1780 te dateren. Het is mogelijk dat de gracht veel ouder is en voor 1600 veel beter onderhouden werd, waardoor geen opvullingsresten bewaard zijn gebleven. Daarom wordt een voorzichtige aanlegdatering

van 1250 aangehouden. De oudste gracht had een aanzienlijke breedte. Op de bodem was de gracht maar liefst 10 m breed. In de loop van de tijd heeft het complex zijn verdedigingsfunctie verloren. Om het binnenterrein te vergroten is de gracht fase 1 van binnenuit gedempt, zodat de nieuwe gracht (fase 2) meer naar buiten kwam te liggen en aanzienlijk smaller werd. De breedte van de bodem van de gracht van fase 2 bedroeg nog slechts 2 tot 4 m. Dat de oude gracht gedempt is blijkt onder andere uit het ontbreken van een fijne gelaagdheid, die bij het langzaam dichtslibben van een gracht te verwachten is. Zo'n fijne gelaagdheid is wel in fase 2 duidelijk waar te nemen. Kennelijk werd de gracht op een gegeven moment niet meer onderhouden en kon deze langzaam dichtslibben.

Figuur 17.

Periodenkaart.

Rond 1900 werd de gracht snel opgevuld, onder andere door puin dat mogelijk van de kerk van Beek afkomstig was (figuur 16). Uit de vele vondsten die rond de eeuwwisseling dateren blijkt dat de voormalige gracht rond 1900 als een vuilnisbelt gebruikt werd.

In de noordwestelijke gracht werden de resten van een brug van mergelsteen aangetroffen. De brug lag over fase 2 van de gracht en bestond uit twee bruggenhoofden, die tegen het talud van de gracht gebouwd zijn. Van het zuidelijke bruggenhoofd werden geen stenen *in situ* meer aangetroffen. Het noordelijke bruggenhoofd was wel min of meer intact. Op de bruggenhoofden hebben oorspronkelijk waarschijnlijk balken gelegen die als brugdek functioneerden. De locatie van de brug komt overeen met de brug zoals die op het kadastrale minuutplan van de periode 1811-1832 staat getekend. De mergelstenen brug werd mogelijk voorafgegaan door een houten voorganger, waarvan twee paal(kuil)en zijn aangetroffen. Eén paal werd dendrochronologisch op 1440 na Chr. gedateerd. De toegang tot het binnenterrein lijkt daarom meer dan 500 jaar op dezelfde plek gelegen te hebben.

Waarderingscriteria

In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2; www.sikb.nl) worden criteria genoemd voor de waardering van archeologische vindplaatsen. Men maakt onderscheid tussen belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit van een vindplaats.

Ten eerste wordt nagegaan of vindplaatsen vanwege hun belevingswaarde, op basis van hun schoonheid of herinneringswaarde, als behoudenswaardig getypeerd kunnen worden.

De vindplaatsen worden daarna op hun fysieke kwaliteit beoordeeld. Ze worden op basis van hun fysieke kwaliteit als behoudenswaardig (opgraven of beschermen) aangemerkt indien de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld (5 of 6 punten) scoren. Bij een gemiddelde tot lage score (4 punten of minder) wordt naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of het terrein toch behoudenswaardig is. Een afweging vindt plaats op de eerste drie inhoudelijke kwaliteitscriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Bij een bovenge-

middelde score van 7 punten of meer voor de eerste drie criteria, wordt de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt.

Waardering op fysieke criteria

De mate waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn, geeft een indruk van de fysieke kwaliteit van een vindplaats. Binnen deze waarde wordt onderscheid gemaakt tussen de criteria gaafheid en conservering:

- gaafheid: de mate waarin de vindplaats verstoord is en de huidige stabiliteit van de fysieke omgeving;
- conservering: de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven.

Waardering op inhoudelijke criteria

Een waardering op basis van inhoudelijke kwaliteit kent de volgende criteria:

- zeldzaamheidswaarde: de mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied;
- informatiewaarde: de betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden;
- ensemblewaarde: de meerwaarde die aan een monument wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een archeologische context en van een landschappelijke context.

Waardering van de vindplaats

De gaafheid van de vindplaats was goed. De sporen zijn goed leesbaar. Ze zijn ook goed bewaard gebleven, wat mede te danken is aan het feit dat de sporen (gracht) zijn afgedekt met jongere ophogingspakketten. Ook de sporen uit de Volle Middeleeuwen in put 1 lijken door een ophogingspakket te zijn afgedekt. In het plangebied zijn weliswaar aanwijzingen voor erosie en sedimentatie aangetroffen (beekafzettingen en colluvium), maar dit lijkt de sporen en vindplaats niet aangetast te hebben. Verstoring van het bodemprofiel heeft alleen plaatsgevonden in het noordoostelijk deel van de vindplaats (waterleiding WML), maar dit deel is voorafgaand aan de verstoring onderzocht (Tichelman, 2006) waardoor de informatie niet verloren gegaan is. Voor de rest zijn er geen aanwijzingen dat (een deel van) de vindplaats verstoord is.

De conservering van de vindplaats is gemiddeld. Anorganische resten hebben over het algemeen weinig te lijden in de bodem. Natuursteen (vuursteen, tefriet) is goed bewaard gebleven. Ook het aardewerk heeft de tand des tijds relatief goed doorstaan. Het middeleeuws aardewerk en het aardewerk uit de Nieuwe tijd is over het algemeen hard gebakken, waardoor het resistent is tegen verwerking. Wel bladdert het glazuur bij de roodbakende en witbakende scherven soms af. Het materiaal is niet te sterk gefragmenteerd; de scherven zijn veelal groter dan circa 4 cm². Het aangetroffen archeologisch metaal is niet goed bewaard gebleven. De munten uit de Nieuwe tijd zijn vrijwel allemaal zodanig aangetast dat deze niet meer leesbaar zijn. Zelfs de zilveren munt heeft een dikke aanslag.

Organisch en botanisch materiaal is meestal alleen bewaard in verkoolde toestand, maar soms ook in onverkoolde toestand in de grachtvullingen van fase 2. De oudste grachtvulling is nauwelijks humeus en zal naar verwachting weinig tot geen onverkoolde botanische resten bevatten.

Tijdens het onderzoek is één onverbrand bot in het colluvium of de beekafzettingen aangetroffen. Plaatselijk is onverbrand bot dus wel goed bewaard gebleven.

Omdat een deel van de vindplaats nog zichtbaar is wordt ook op het aspect *beleving* gescoord. De zuidwestelijke vleugel van de Oude Pastorie staat nog altijd overeind, al zijn in de loop van de tijd de vakwerkmuren vervangen en zijn er gedeelten aangebouwd. De voorgevel is echter nog in zijn oorspronkelijke vorm aanwezig. Ook de gracht is nog deels in het terrein te herkennen. Op schoonheid wordt daarom gemiddeld gescoord. Hoewel de vindplaats nog steeds zichtbaar is, is de herinneringswaarde gering. Nog slechts weinig mensen zullen weten dat het bestaande gebouw deel uit heeft gemaakt van een groter complex, waarvan de geschiedenis terug gaat tot de Middeleeuwen. Daarom scoort de vindplaats op herinneringswaarde laag.

De vindplaats scoort hoog op het gebied van *zeldzaamheid*. In de archeoregio (Zuid-Limburg) zijn nog vijf omgrachte terreinen uit dezelfde periode bekend (<http://archis2.archis.nl>; mottes en kastelen niet meegerekend). Meteen ten zuidwesten ligt de vindplaats Binsfeldhof. Andere omgrachte terreinen zijn bekend uit Cartils, Voerendaal, Groot Genhout en Hurpesch. Van de meeste moated sites is de locatie bekend. Een groot deel van deze vindplaatsen is net als het plangebied een AMK-terrein, waardoor ze in principe goed beschermd zijn. Gravend archeologisch onderzoek heeft op zulke terreinen in Zuid-Limburg nauwelijks plaatsgevonden.

De aangetroffen resten hebben potentieel een hoge *informatiewaarde*. Uit een eerste scan van de vondsten naar aanleiding van het proefsleuvenonderzoek blijkt er een chronologische diversiteit van het aardewerkcomplex te bestaan en zijn er ook "gidsartefacten" aanwezig, wat leidt tot goede analysemogelijkheden. Bovendien zijn in de proefsleuven reeds verschillende structuren herkend die tot het complex behoren (gracht, brug, hoofdgebouw en latere aanbouwen). Wat de informatiewaarde nog verder verhoogt zijn de historische bronnen die van het complex bekend zijn. Deze kunnen de archeologische gegevens verder aanvullen en corrigeren, waardoor een veel completer beeld van het complex kan ontstaan. Twee monsters uit de gracht zijn gewaardeerd op pollen. Eén monster van grachtvulling fase 2 bleek rijk aan goed bewaarde pollen. In het andere monster werden geen pollen aangetroffen. Plaatselijk zijn onverkoolde paleo-ecologische resten goed bewaard gebleven zodat bijvoorbeeld de voedsleconomie aan de hand van monsters uit de gracht bestudeerd kan worden.

Op het vlak van *ensemblewaarde* scoort de vindplaats hoog. 200 m naar het zuidwesten liggen de resten van een versterkt huis Binsfeld of Cartilshof met een omgrachting, eveneens daterend uit de Late Middeleeuwen. Over de Binsfeldhof is niet veel bekend, maar aangezien de complexen deels gelijktijdig geweest zijn, is er waarschijnlijk wel een relatie met de Oude Pastorie. Wat de Oude Pastorie verder speciaal maakt is de chronologische continuïteit van de Volle Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd. De vindplaats is gedurende deze hele periode in gebruik geweest en dit maakt interpretaties aangaande de ontwikkeling van het complex door de tijd mogelijk. Het oorspronkelijke landschap is niet meer geheel zoals het was. Het beekdal waarin het complex ligt is wel nog duidelijk te herkennen, maar de directe omgeving van de vindplaats is

bebouwd geraakt in de 20e eeuw. Ten noordoosten van het plangebied zijn waterbuffers aangelegd, waardoor het oorspronkelijke landschap toch enigszins veranderd is. Alleen het uitzicht van de weg naar het zuiden is nog min of meer zoals het voorheen geweest is, met door meidoornhagen begrensde weilanden en het complex in het beekdal en akkers op de hellingen in het zuiden. Uit het pollenonderzoek is gebleken dat plaatselijk in de grachtvulling pollen goed bewaard zijn gebleven, zodat het biotopische landschap aan de hand van pollen uit de grachtvulling bestudeerd kan worden.

Waarde	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid		2	
	Herinneringswaarde			1
Fysieke Kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	n.v.t.		

6 Beantwoording onderzoeksvragen en aanbevelingen

6.1 Beantwoording onderzoeksvragen

- *Hoe ziet het profiel van de gracht eruit? Met andere woorden, beschrijf de opbouw, gelaagdheid en datering van de grachtvulling.*

Binnen de grachtvulling kunnen drie fasen onderscheiden worden. De grachtvulling fase 1 is gevuld met bruinigrijze löss met mortel, mergel en rood puin. De vondsten wijzen op een datering tussen 1600 en 1780. Grachtvulling fase 2 snijdt fase 1 en is dus jonger. De vulling bestaat uit een sterk gelaagd pakket donkerbruine tot zwarte humeuze löss. Vondsten zijn nauwelijks aangetroffen, maar op basis van stratigrafie kan dit pakket in de periode 1600-1900 gedateerd worden. Grachtvulling fase 3 is het jongst. Dit pakket bestaat uit aangevoerd puin en löss om de gracht te dempen en kan op basis van de vondsten in de periode 1890-1920 gedateerd worden.

- *Wat is de archeologische / paleo-ecologische waarde van de aangetroffen grachtvulling(en)? Vanaf welke diepte zijn archeologisch waardevolle lagen aanwezig?*

Grachtvulling fase 3 heeft geen archeologische of paleo-ecologische waarde. Uit de grachtvulling fase 2 zijn geen vondsten aangetroffen, maar uit analyse van twee pollenmonsters blijkt dat hierin wel pollen aanwezig zijn. Tijdens eerder onderzoek werd ook al vastgesteld dat hierin onverkoolde macroresten aanwezig zijn (Tichelman, 2006). Het paleo-ecologisch potentieel van grachtvulling 1 werd niet vastgesteld. Hierin zijn wel veel vondsten aanwezig die in verband kunnen worden gebracht met de Vroenhof en de Oude Pastorie, zodat de oudste grachtvulling in ieder geval een hoge archeologische waarde heeft. De top van grachtvulling fase 2 bevindt zich tussen 1,2 en 1,7 m -Mv. Dit is dus de diepte waarop archeologisch en paleo-ecologische behoudenswaardige resten aanwezig zijn.

- *Wat is de kwaliteit van de funderingsresten? Kunnen de oude funderingen worden dienen als fundering voor de geplande nieuwbouw?*

Er zijn geen funderingen van gebouwen aangetroffen. Het oorspronkelijke hoofdvolume was in vakwerk gebouwd. Wel is hier een mergelstenen fundament van een haard aangetroffen. Ook de noordoostelijke vleugel was mogelijk grotendeels in vakwerk gebouwd of de fundering is grondig gesloopt. Voor de nieuwe gebouwen zal een nieuwe fundering gegraven moeten worden. De brug is onder het maaiveld wel deels bewaard gebleven. Hier bevinden zich nog mergelstenen *in situ*. Omdat de kwaliteit van het fundament te slecht is (veel gebroken stenen), kan dit niet in een nieuwe brug geïncorporeerd worden. Mogelijk zijn sommige stenen wel nog te gebruiken.

- *Zijn er sporen van een brug over de gracht terug te vinden?*

- *Wat is de globale datering van deze mogelijk aanwezige brug? (indien van hout: dendrochronologisch te bepalen).*

Er zijn restanten van mogelijk twee bruggen aangetroffen. De jongste brug werd in het vlak aangetroffen. Deze bestaat uit twee bruggenhoofden van grote mergelblokken die tegen de taluds van de gracht gebouwd waren. Het noordelijke bruggenhoofd is nog grotendeels intact, het zuidelijke mogelijk geheel afgebroken. Het brugdek bestond waarschijnlijk uit houten balken. Dwars op de gracht onder de brug is een muur van mergelblokken gebouwd. Deze verbond de bruggenhoofden niet, zodat het water in de gracht kon stromen. Wat de functie van de muur is blijft onduidelijk. De brug en de toegangsweg hadden een breedte van 5,5 m, de brug overspande een gracht van circa 5 m breed (grachtvulling fase 2). De mergelstenen brug kan in de periode 1600-1900 gedateerd worden. Naast de mergelstenen brug zijn twee paal(kuil)en van een mogelijke houten brug aangetroffen. Eén paal is bemonsterd en het bleek dat het hout na 1440 na Chr. gekapt is. Deze brug hoort bij de grachtvulling fase 1, en kan dus aan het einde van de Late Middeleeuwen gedateerd worden.

- *In hoeverre komen de onderzoeksresultaten van uit het vooronderzoek (verkennend booronderzoek, geofysisch onderzoek, proefsleuvenonderzoek waterleiding) overeen met de resultaten van dit proefsleuvenonderzoek?*

De resultaten van de voorgaande onderzoeken komen ongeveer overeen met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Op enkele punten wijkt het proefsleuvenonderzoek van de voorgaande onderzoeken af:

- Bij het proefsleuvenonderzoek van de waterleiding werd de gracht alleen in de lengterichting over een breedte van 1,8 m onderzocht. Het grachtprofiel werd alleen door middel van kolomprofielen in kaart gebracht (Tichelman, 2006). Het gevolg hiervan is dat het ADC de gracht veel verder naar het zuidoosten laat doorlopen, waar deze volgens onderhavig onderzoek al lang een hoek naar het zuidwesten heeft gemaakt. Kennelijk waren het colluvium en de grachtvulling in de smalle sleuf moeilijk te onderscheiden.
- Uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het geofysisch onderzoek in een te klein gebied is uitgevoerd om een goede interpretatie van de grachten mogelijk te maken. Enerzijds had dit de maken met de waterleiding en prikkeldraad ten zuidwesten en noordoosten van het plangebied. In noordwestelijke en zuidoostelijke richting was echter wel nog plek om meer weerstandsmetingen te doen. Met name de zuidoostelijke gracht is veel te ver naar het noordwesten geschetst (figuur 5). Voor het overige komt de interpretatie van het geofysisch onderzoek wel goed overeen met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek.
- De resultaten van het booronderzoek komen eveneens niet helemaal overeen met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek. De oorzaak ligt voor een groot deel in het feit dat 6 van de 17 boringen in de gracht op puin gestuit zijn, waardoor een goede interpretatie van deze boringen niet mogelijk was. Grachtvulling fase 1 is daarnaast soms als colluvium geïnterpreteerd. Dit is ook niet vreemd, aangezien het kleur- en textuurverschil tussen de beekafzettingen, colluvium en de grachtvulling gering is.

- *Wat is de aard, opbouw en fasering van het binnenterrein, voor zover binnen dit onderzoek te beantwoorden?*

Het onderzoek bleef immers beperkt tot de zones waar toekomstige verstoringen gaan plaatsvinden. Op het binnenterrein zijn niet veel bodemingrepen gepland, waardoor het onderzoek hier beperkt van omvang was. Alleen het hoofdgebouw uit het laatste kwart van de 17e eeuw werd hier vrijgelegd. Dit bleek uit vakwerk opgebouwd te zijn, waarvan in het vlak waren alleen nog ondiepe uitbraaksleufjes en een deel van de mergelstenen haard teruggevonden zijn. De sleufjes zijn in een ophogingslaag ingegraven. In het tweede vlak van put 1 werd vermoedelijk het oud oppervlak uit de Volle Middeleeuwen aangetroffen. Mogelijk werden ook enkele sporen uit deze periode (twee kuilen en een greppel) waargenomen, maar de omvang van vlak 2 was te gering om dit vast te stellen. Ten noordoosten van het hoofdgebouw werden enkele zoeksleuven gegraven om de contouren van de noordoostelijke vleugel in kaart te brengen. Het bleek dat dit deel onderkelderd was en is opgevuld met puin van de sloop van het gebouw.

- *Welke delen van het plangebied (zowel in horizontale als in verticale zin) zijn vanuit archeologisch oogpunt verstoord of opgehoogd waardoor de gewenste planontwikkeling zonder nader archeologisch onderzoek kan plaatsvinden?*

Ter hoogte van het hoofdgebouw heeft weliswaar ophoging plaatsgevonden, maar deze dateert voor de bouw aan het eind van de 17e eeuw. Meteen onder de bouwvoor (0,25 m -Mv) zijn sporen aanwezig. De enige verstoring in het plangebied betreft de waterleiding in het noordoostelijk deel van het plangebied, die de bodem over een breedte van 2 m en tot een diepte van 1,8m -Mv verstoord heeft. In de gracht is een opvulling aanwezig die in rond en na 1900 te dateren is. Deze houdt geen verband met de Oude Pastorie. Het betreft aangevoerde löss en puin, onder andere afkomstig van de kerk in Beek, waardoor de ophoging geen archeologische waarde heeft. Wel vormt deze laag een bescherming van de onderliggende archeologisch en paleo-ecologisch behoudenswaardige oudere grachtvullingen.

6.2 Aanbevelingen

Uit het onderzoek is gebleken dat in het plangebied behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn. De aanbevelingen zijn er zoveel mogelijk op toegespitst de archeologische resten *in situ* te behouden. Dit zal echter niet altijd mogelijk zijn.

Grachten

Het voornemen bestaat om de gracht zoals weergegeven op het kadastrale minuutplan weer zichtbaar te maken door deze uit te graven. Eén van de voorwaarden hiervoor is dat deze water kan bevatten. De grondwaterspiegel zit te diep (meer dan 3 m -Mv) om voor water in de grachten te zorgen. Het aanbrengen van een waterdichte laag (folie, betonietklei e.d.) is niet wenselijk. De enige mogelijkheid om water in de gracht te krijgen is door de Keutelbeek door de gracht te laten stromen. Voor het ontgraven van de grachten zal de vulling fase 3 geheel uitgegraven moeten worden in verband met het puin en sintels (vervuiling) onderin deze vulling. Het is niet mogelijk

een deel van het puin te laten zitten, het water van de Keutelbeek zou dan vervuild kunnen raken.

De behoudenswaardige grachtvullingen (fase 2) liggen vanaf een diepte tussen 1,2 m (zuidwestelijke gracht) en 1,7 m (noordoostelijke en zuidoostelijke gracht) onder maaiveld. Zie tabel 4 voor de maximale ontgravingsdiepte per profiel. Geadviseerd wordt de gracht op de bodem circa 2 m breed te maken, en aan het maaiveld niet breder dan 4 m, zodat ondiepe archeologische resten aan weerszijden van de recente grachtvulling (o.a. grachtvulling fase 1) niet bedreigd worden (figuur 18). Het uitgraven van het puin tot op grachtvulling fase 2 dient plaats te vinden onder archeologische begeleiding.

profiel	maximale ontgravingsdiepte
231	niet vastgesteld in verband met brug
321	68,28 m +NAP
411	68,38 m +NAP
511	niet vastgesteld; buiten profiel
641	68,34 m +NAP
711	68,33 m +NAP

Tabel 4. Maximale ontgravingsdiepte nieuwe gracht.

Nieuwbouw

Ter plaatse van het hoofdgebouw uit de 17e eeuw is nieuwbouw gepland. Er zijn geen oude funderingen waarop gebouwd kan worden. Voor de nieuwbouw dient nader archeologisch onderzoek plaats te vinden indien dieper dan 0,25 m -Mv wordt gegraven. Bij de huidige planvorming (bijlage 4) ziet het er naar uit dat het gebouw op twee funderingssleuven met daarin betonpalen wordt gefundeerd. Een deel van het hoofdgebouw komt verdiept te liggen (toiletten en winkel). Hiervoor zal dieper dan 0,25 m -Mv gegraven moeten worden. Daarnaast zal de noordoostelijke vleugel deels herbouwd worden. De oorspronkelijke kelder zal worden uitgegraven. Geadviseerd wordt het uitgraven van de funderingssleuven, het verdiepte gedeelte en de kelder te laten plaatsvinden onder archeologische begeleiding tijdens de bouw.

Figuur 18. Advieskaart.

Brug

Op de locatie van de mergelstenen brug zal een nieuwe brug gebouwd worden. Dit zal met het nodige grondverzet gepaard gaan, waarbij de resten van de oude brug en muur in de gracht verder worden blootgelegd. De bedoeling is de oude bruggenhoofden te demonteren en de mergelstenen (indien mogelijk) bij de bouw van de nieuwe brug te gebruiken. De nieuwe brug dient smaller gemaakt te worden dan de oude brug in verband met het behoud van de oude grachtvullingen (fase 1) aan weerszijden van de recente opvullingen. Het vrijleggen van de oude resten van de brug dient plaats te vinden onder archeologische begeleiding, zodat de resten van de

brug verder opgetekend kunnen worden en vondsten uit de grachtvulling verzameld kunnen worden. Nadat de resten van de brug gedocumenteerd zijn, kunnen de bruggenhoofden gedemonteerd worden.

Literatuur

- Bartels, M.**, 1999. Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900). Stichting Promotie Archeologie, Zwolle/Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- DLO-Staring Centrum**, 1993. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 59 Peer en 60 West- en Oost-Sittard*. DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- Geraeds, J.J.G.**, 2010. Archeologisch onderzoek plangebied De Oude Pastorie te Beek. Bureauonderzoek plangebied De Oude Pastorie te Beek, gemeente Beek. *Grontmij Archeologische Rapporten* 916. Grontmij Nederland B.V., Roermond.
- Hiddink, H. & E. de Boer.**, 2005. Fossiele beekbeddingen met vondsten uit de Late IJzertijd bij Neerbeek. *Zuidnederlandse Archeologische Rapporten* 21. Archeologisch Centrum Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam.
- Lobbjes, M.E. & C. Sueur.**, 2012. Archeologisch bureauonderzoek Oude Pastorie en Vroenhof te Beek. *Buro de Brug Rapporten* B11-125. Buro de Brug.
- Mennens, P.**, 2012. Oude Pastorie en haar bewoners. *Becha* 26(3). Heemkundevereniging Beek.
- Nales, T.**, 2005. Waterleidingtracé Sweikhuizen-Geverik. Inventariserend archeologisch veldonderzoek, karterende fase. *BAAC-rapport* 05.088. BAAC, 's-Hertogenbosch.
- Paulussen, R.**, 2012. Oude Pastorie, gemeente Beek. Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); verkennend booronderzoek. *ArcheoPro Archeologisch Rapport Nr. 12001*. ArcheoPro, Maastricht.
- Paulussen, R. & J. Orbons**, 2012. Oude Pastorie, Beek, gemeente Beek. Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); geofysisch onderzoek met controleboringen. *ArcheoPro Archeologisch Rapport Nr. 12027*. ArcheoPro, Maastricht.
- Rackham, D.**, 2011. De Oude Pastorie, relict van de middeleeuwse Vroenhof. Cultuur- en bouwhistorische opname Oude Pastorie te Beek. *Erfgoed in ontwikkeling* 17. Res nova VOF.
- Staring Centrum/RGD**, 1989. *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000. Blad 59 Genk, 60 Sittard, 61 Maastricht en 62 Heerlen*. Staring Centrum\RGD, Wageningen/Haarlem.
- Staring Centrum/RGD**, 1989. *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000. Maasterrassen en Hellingklassen. Blad 59 Genk, 60 Sittard, 61 Maastricht en 62 Heerlen*. Staring Centrum/RGD, Wageningen/Haarlem.
- Tichelman, G.**, 2006. Bandkeramiek en Middeleeuwen in het waterleidingtracé Sweikhuizen-Geverik, gemeente Beek. *ADC-rapport* 590. ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort.
- Van Dijk, K.M.**, 2012. Programma van Eisen Oude Pastorie te Beek/Vroenhof fase 1. Buro de Brug.

Gebruikte afkortingen

AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen

Verklarende woordenlijst

antropogeen

Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).

colluvium

Tijdens het Holoceen van de hellingen geërodeerde en in de dalen afgezette lössleem.

dendrochronologie

Dateringstechniek gebaseerd op jaarringpatronen van hout.

Duitse Orde

Geestelijke ridderorde ontstaan tijdens de Derde Kruistocht (1189-1192). De Duitse Orde ontstond in 1189 als een gemeenschap van monniken met twee doelen: ten eerste instaan voor de militaire beveiliging van de veroverde gebieden in het Heilig Land en ten tweede verzorging en verpleging van gewonde kruisvaarders.

ex situ

Niet in of op zijn/haar oorspronkelijke positie.

Holoceen

Jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: ca. 9700 jaar voor Chr. tot heden).

in situ

Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren.

leem

Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).

löss

Eolisch (= wind-) afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63 µm.

Prehistorie

Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het onderzoeksgebied (noordelijke deel: gearceerd; zuidelijke deel: ster); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Plangebied op het kadastrale minuutplan uit de periode 1811-1832. Bron: <http://watwaswaar.nl>.
- Figuur 3.** Resultaten booronderzoek ArcheoPro (Paulussen, 2012).
- Figuur 4.** Interpretatie resultaten geofysisch onderzoek ArcheoPro (Paulussen & Orbons, 2012).
- Figuur 5.** Overzicht met locatie van de proefsleuven.
- Figuur 6.** Geomorfologische situatie rondom het plangebied (bron: Staring Centrum/RGD, 1989).
- Figuur 7.** Detail van profiel 411 waar duidelijk zichtbaar is dat het oud oppervlak wordt afgesneden door de beekafzettingen.
- Figuur 8.** Uitbraaksleufjes van het hoofdgebouw uit 1675-1700 in put 1.
- Figuur 9.** Overzicht van profiel 711 waarin duidelijk de verschillende fasen van de gracht te herkennen zijn.
- Figuur 10.** Het onderscheid tussen de donkere vullingen van fase 2 en de licht gekleurde vullingen van fase 1 in profiel 321. De beekafzettingen in het vlak en onderste deel van het profiel zijn nog lichter van kleur.
- Figuur 11.** Mergelstenen brug en muur in de gracht in put 2.
- Figuur 12.** Coupe spoor 129.
- Figuur 13.** Mineraalwaterfles uit het eind van de 19e of begin 20e eeuw (vondst 73).
- Figuur 14.** Fragmenten faience of majolica uit grachtvulling fase 1 (vondst 87 en 91).
- Figuur 15.** Halve duit Prinsbisdom Luik 1594 (vondst 16, foto Restaura).
- Figuur 16.** Bierfles Gulpener bierbrouwerij E. Smeets uit 1896-1921.
- Figuur 17.** Periodenkaart.
- Figuur 18.** Advieskaart.
-
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Overzicht van de sporen in de proefsleuven.
- Tabel 3.** Overzicht van de hoofdtypen aardewerk.
- Tabel 4.** Maximale ontgravingsdiepte nieuwe gracht.
-
- Bijlage 1.** Sporenlijst.
- Bijlage 2.** Vondstenlijst.
- Bijlage 3.** Resultaten polleninventarisatie.
- Bijlage 4.** Voorlopige plannen nieuwbouw.
-
- Kaartbijlage 1.** Sporenoverzicht.
- Kaartbijlage 2.** Profielen.

Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)			1795
Nieuwe tijd		B	1650
		A	1500
Middeleeuwen		Laat	1250
		Vol	1050
	Vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch laat	525
		Merovingisch vroeg	450
Romeinse tijd		Laat	270
		Midden	70 na Chr.
		Vroeg	15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Sporenlijst

Bijlage 2. Vondstenlijst

Bijlage 3. Resultaten polleninventarisatie.

Bijlage 4. Voorlopige plannen nieuwbouw.